

Fylogeneze a diverzita obratlovců

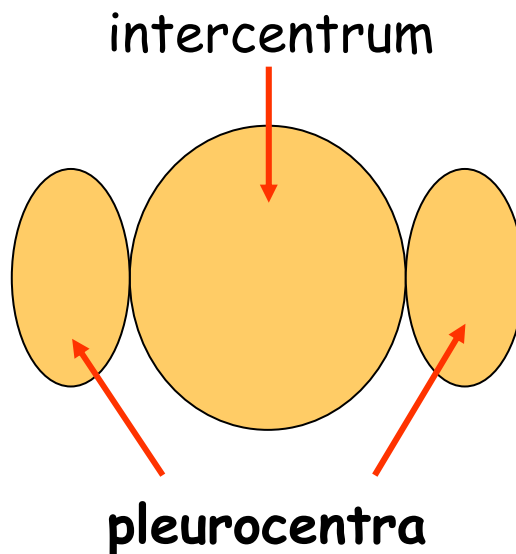
X Reptiliomorpha - Amniota

- charakteristika
- systém

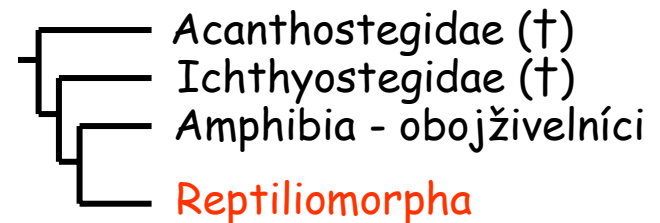

Reptiliomorpha

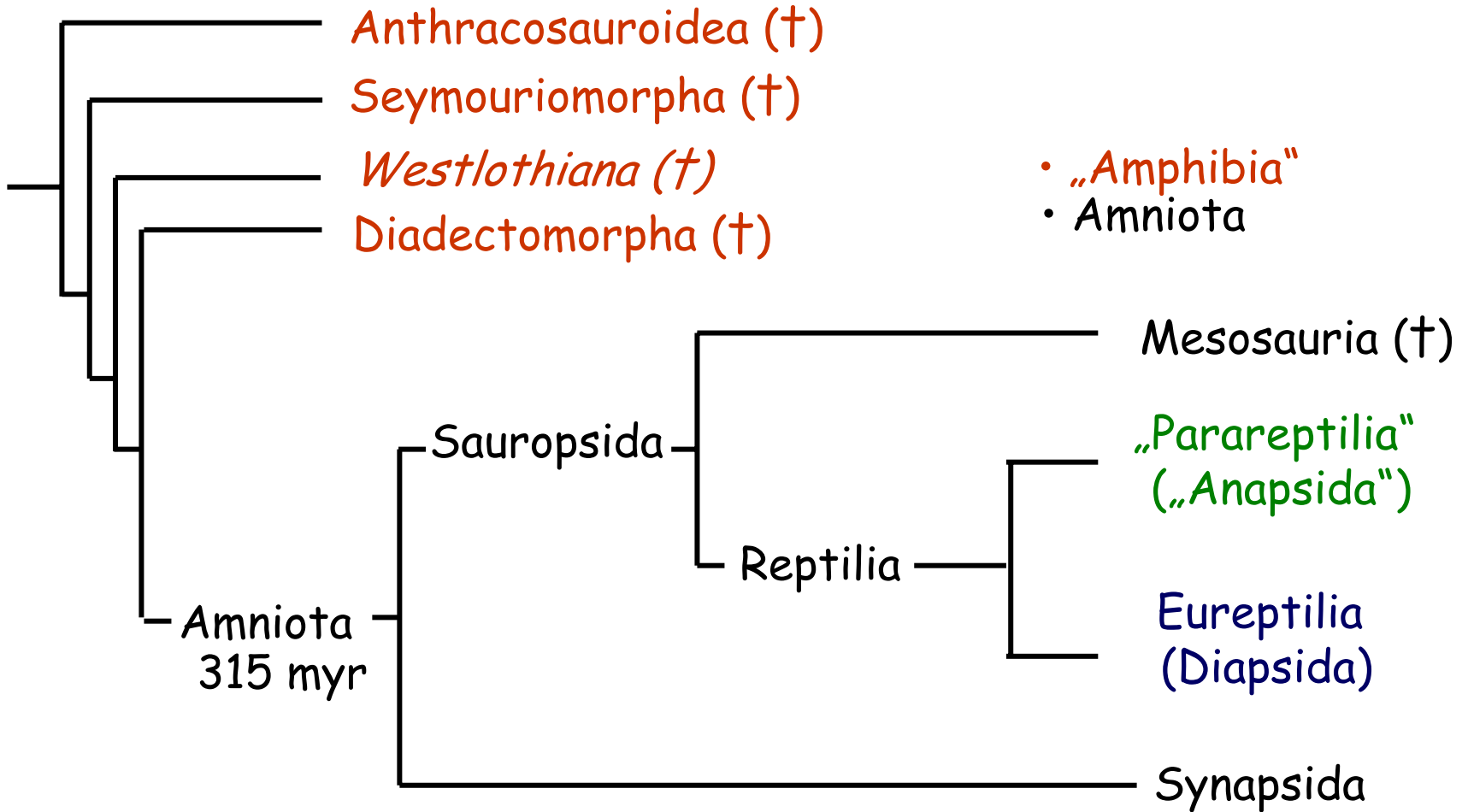
- každý obratel z 1 intercentra a 2 pleurocenter, postupné potlačení intercentra a rozvoj a mediální spojení pleurocenter (srovnej Lepospondyli a Temnospondyli včetně Lissamphibia)
- stabilizovaný počet článků prstů (2,3,4,5,4)
- od karbonu

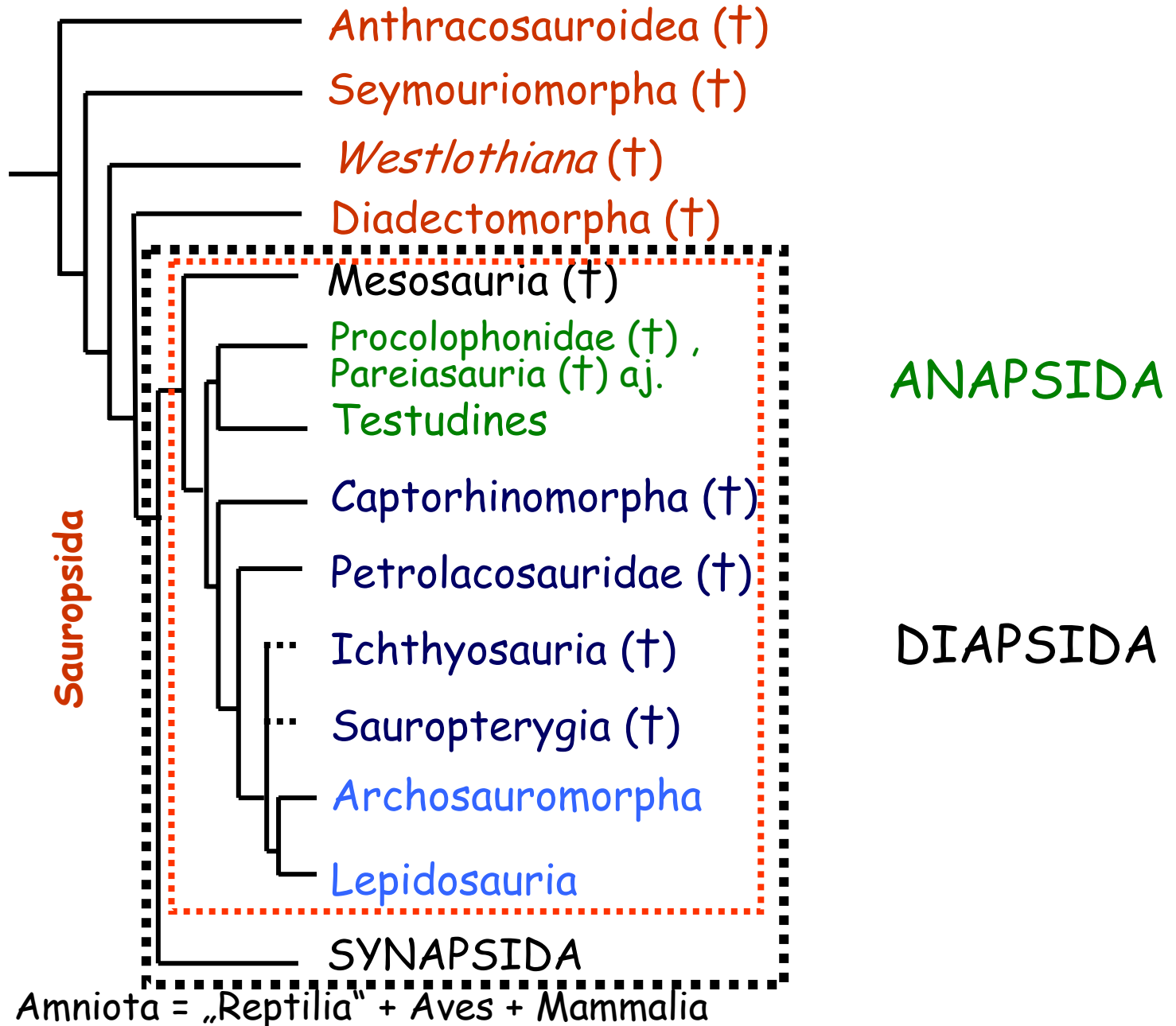
- postavení v systému

Reptiliomorpha

X. Reptiliomorpha - Amniota

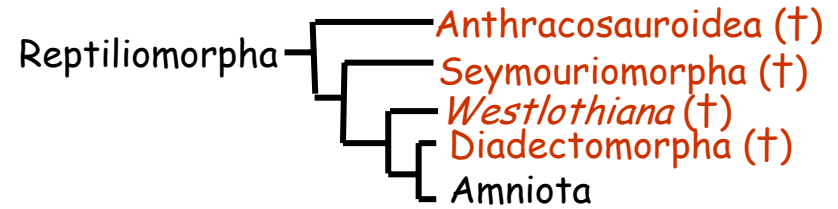
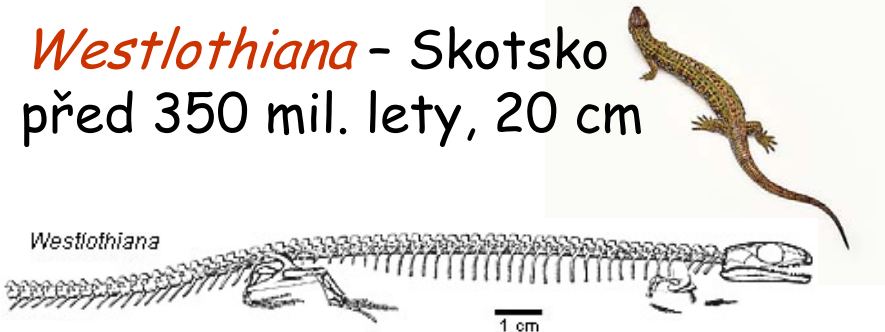

X. Reptiliomorpha

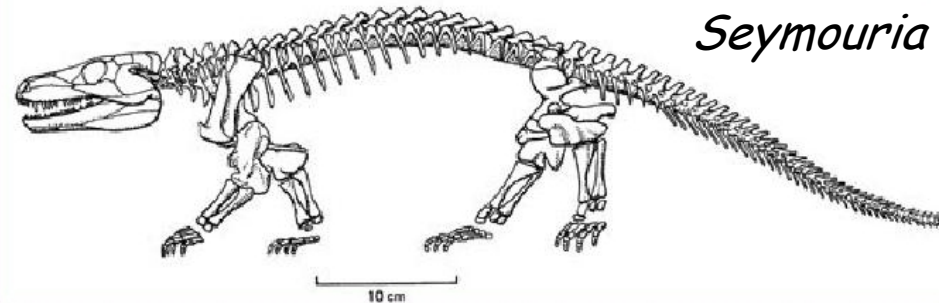
Anthracosauroida: karbonské
nálezy ve vrstvách antracitu, vodní i
terestričtí
Anthracosaurus

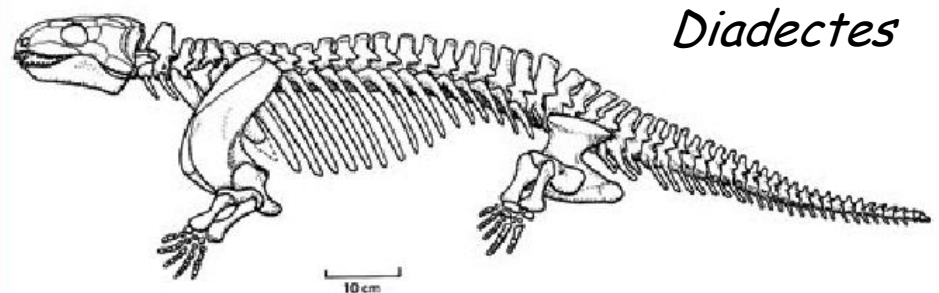
Westlothiana - Skotsko
před 350 mil. lety, 20 cm

Seymouriomorpha: Seymour
(Texas), terestričtí, 1 m, atlas+axis,
monokondylní lebka, končetiny pod
trupem, larva s proudovým orgánem

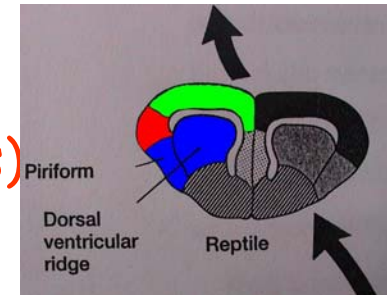
Diadectomorpha: karbon-perm,
3m, terestričtí, zuby -
býložravost

X. Amniota

Synapomorfie:

- polylecitální a telolecitální **terestrické vejce s pevným obalem (skořápka)**, diskoidální rýhování, **kleidoické vajíčko: extraembryonální obaly - amnion, serosa (chorion), allantois - evidence až ve spodním permu**
- vnitřní oplození (kopulace - **nepárový pářicí orgán samců**), **přímý vývoj**
- keratinizace epidermu - **rohovinné útvary (šupiny)**, **drápy na prstech**
- těla obratlů z pleurocenter, regionalizace páteře - **krční páteř (atlas, axis)**
- **monokondylní tropibazická lebka, spánkové jámy** (rozvoj žvýkacího aparátu - porcování potravy), **rozvoj sekundárního patra** (posun choan, ductus nasopharyngeus - oddělení dýchacích cest od trávicích)
- **redukce: patrových zubů, krycích kostí dolní čelisti, septum horizontale**
- **zvětšování pallia a striata, zbytnění dorzálního komorového hřebene v centrální části hemisfér - derivát laterálního pallia (obr. modře)**
- **akomodace oka, třetí víčko - mžurka (membrana nicticans)**
- **rozdělení srdeční komory**
- **metanefros, moč s kys. močovou**

X. Amniota

Amniota: plazi („Reptilia“) + ptáci (Aves) + savci (Mammalia)

Plně suchozemští čelistnatci (pokryv těla, dýchání, krevní oběh, ontogeneze)

Min. chameleónek nejmenší *Brookesia minima* (3 cm), max. krokodýl *Crocodylus porosus* (9 m, 1 t), hadi *Python reticulatus* (10 m), *Eunectes murinus* (< 10 m), veleještěř *Seismosaurus* (35 m, 45 t) = *Diplodocus* (Jura, USA), nejstarší kolagen - 150 myr; *Ultrasaurus* - 100 myr (Křída, JKorea); *Supersaurus*, *Brachiosaurus* (USA)

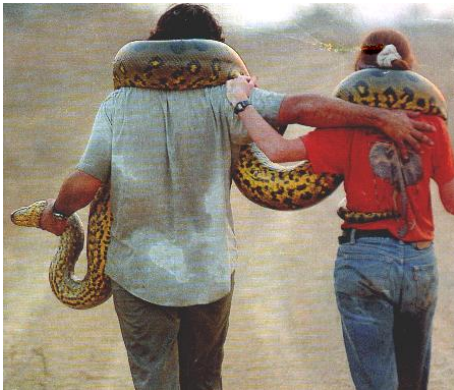
Od pozdního karbonu (před 350 mil. lety), divergence (Kanada): *Protolepsidrops* (Synapsida) a *Hylonomus* (Sauropsida)

Pozdní perm - ochlazení: globální krize: během 10 myr 80% skupin amniot vymřelo, vznik: **Pangea + Panthalassa**, oteplování v triasu

Konec triasu - 1. masová extinkce, nástup dinosaurů

Konec křída - 2. masová extinkce (dinosaurů) - extraterestrický bolid, ekologický kolaps, nástup savců

Druháohory: **Laurasie a Gondwana, moře Thetys**, kontinentálním driftem (Wegener) postupný vznik dnešních kontinentů

Rozmanitý tvar těla: ryboještěři, ptakoještěři, bipední a kvadrupední ještěři, hadi.

8163 recentních druhů „plazů“ (bez ptáků a savců)

X. Amniota

Morfologie:

Pokryv: a) silně zrohovatělá pokožka krytá rohovitými útvary (štítky, krunýře, šupiny), ve škáře i kostěné útvary (krunýře, gastralía, osteoscuta)

b) redukce kožních žláz

Kostra: a) procélní obratle (atlas + axis), diferenciací páteře (přední: 20-30 C+Th+L, zadní: 2S + ocasní)

b) žebra - trend - snižování počtu (celá páteř - hrudní páteř), druhotné zvýšení počtu u hadů, přední žebra napojena ventrálně na sternum (hrudní koš), u hadů a želv sternum chybí

c) lebka - tropibazická, monokondylní, spodina - basisphenoid (redukce parasphenoidu ryb a obojživelníků), pův. hodně krycích kostí, odv. redukce dermatoskeletu, rozvoj svaloviny pohybující čelistmi - vznik spánkových jam a jařmových oblouků (systém):

anapsidní („Anapsida“)

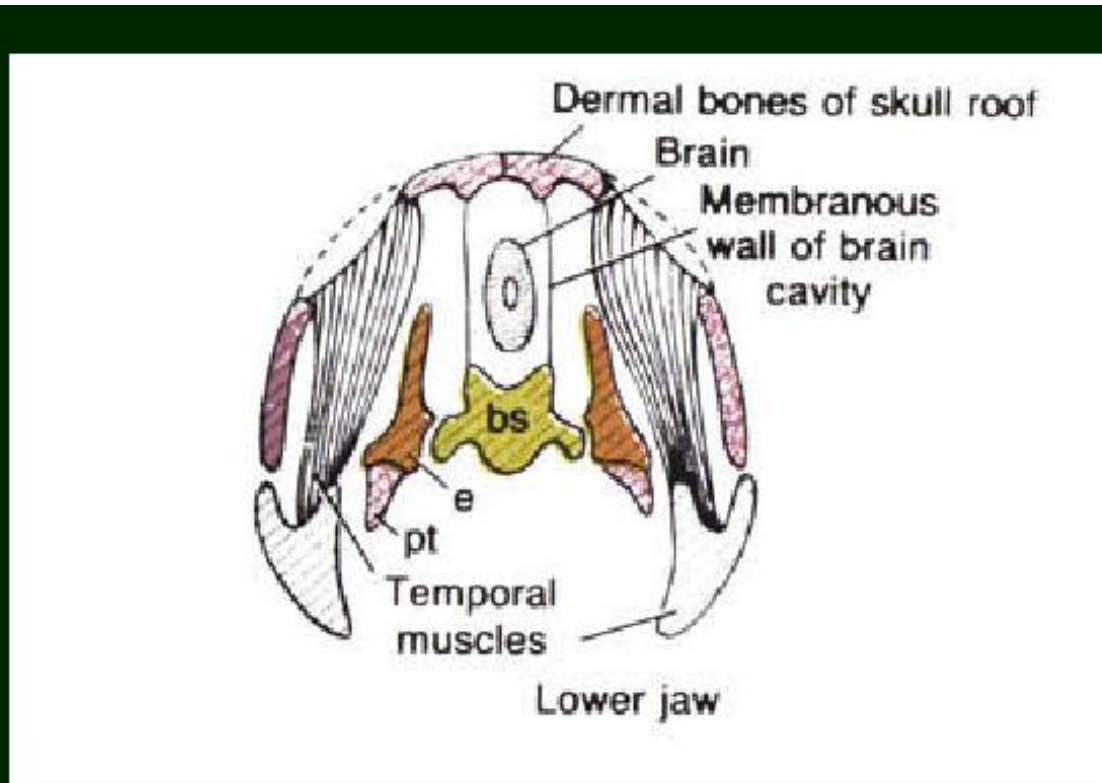
synapsidní (Synapsida)

diapsidní (Diapsida)

rozvoj sekundárního tvrdého patra = patrové výběžky praemaxillare a maxillare + palatina, mezi primárním (spodina neurocrania) a sekundárním patrem ductus nasopharyngicus, posun choan dozadu (Synapsida, Archosauromorpha - krokodýli)

X. Amniota

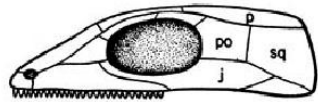
Typy lebek podle polohy spánkových jam a jařmových oblouků:

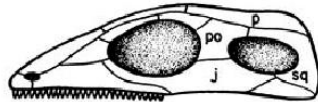
The openings, or *temporal fenestrae*, allow the temporal muscles to attach obliquely to the skull, as seen here in this diagram of an early synapsid.

X. Amniota

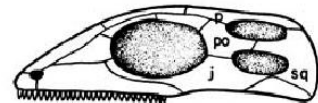
Typy lebek podle polohy spánkových jam a jařmových oblouků:

anapsid

synapsid

diapsid

Three basic functional types of amniotes are distinguished by the number of openings in the dermal roof: *synapsids*, *anapsids*, and *diapsids*.

postorbitale - squamosum

Modifikace diapsidní lebky:

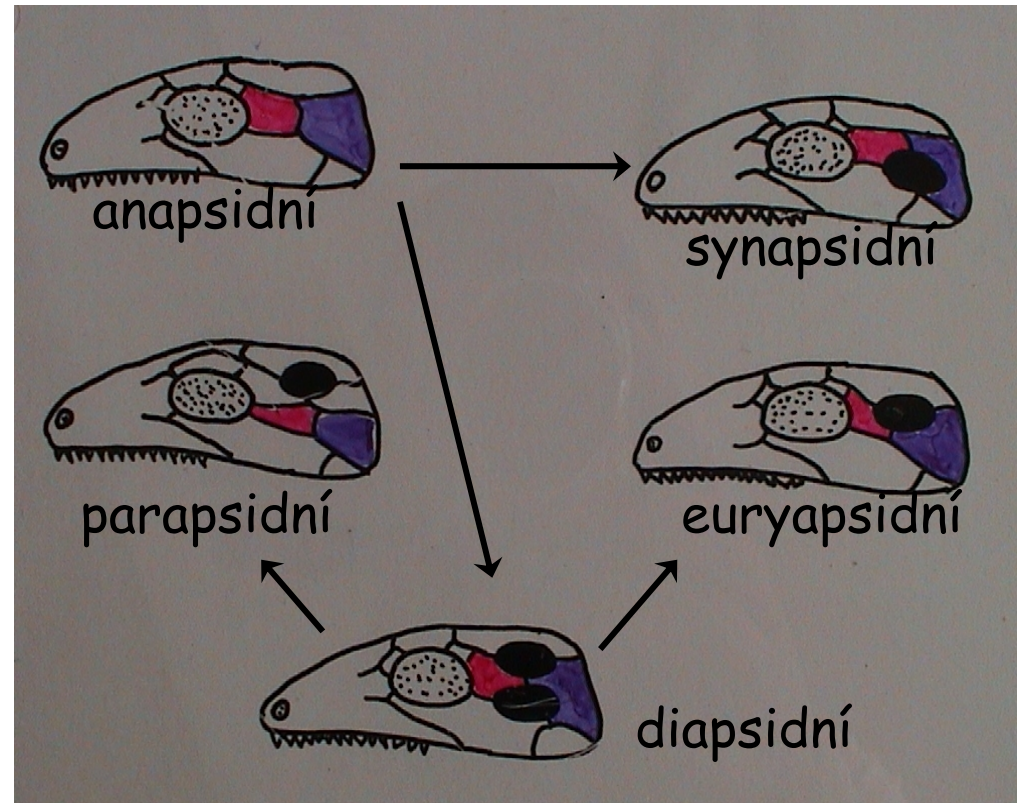
parapsidní (Ichthyosauria)

euryapsidní (Sauropterygia)

ještěři - jen horní oblouk

hadi - bez oblouků

želvy (-mořské) - jen dolní oblouk

X. Amniota

kareta

anapsidní

aligátor

diapsidní

krokodýl

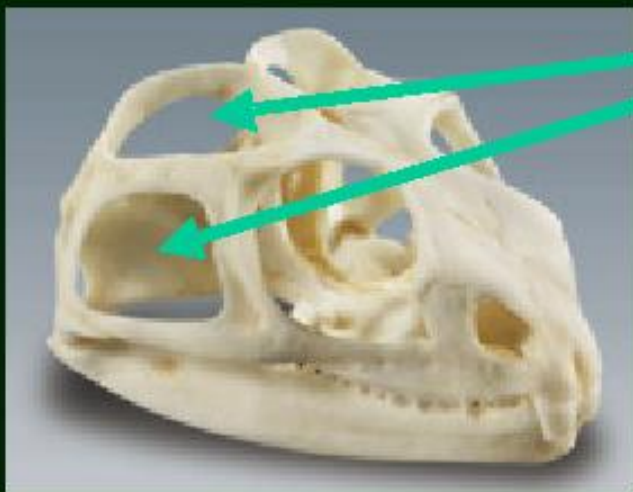

gaviál

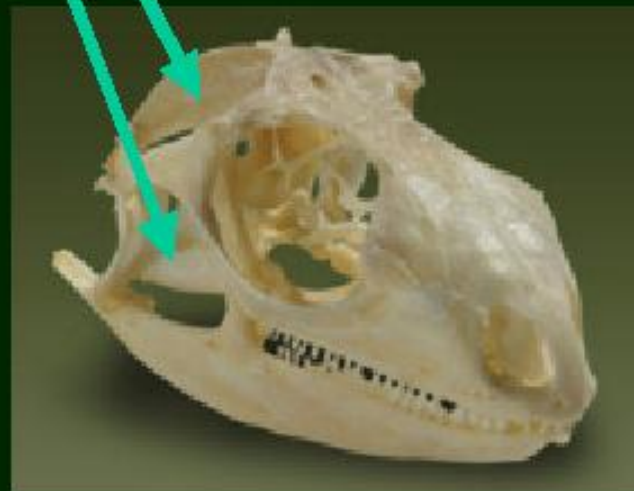
Diverse Diapsids. . .

New Zealand tuatara

haterie

Temporal fenestrae

chybí dolní oblouk leguán

X. Amniota

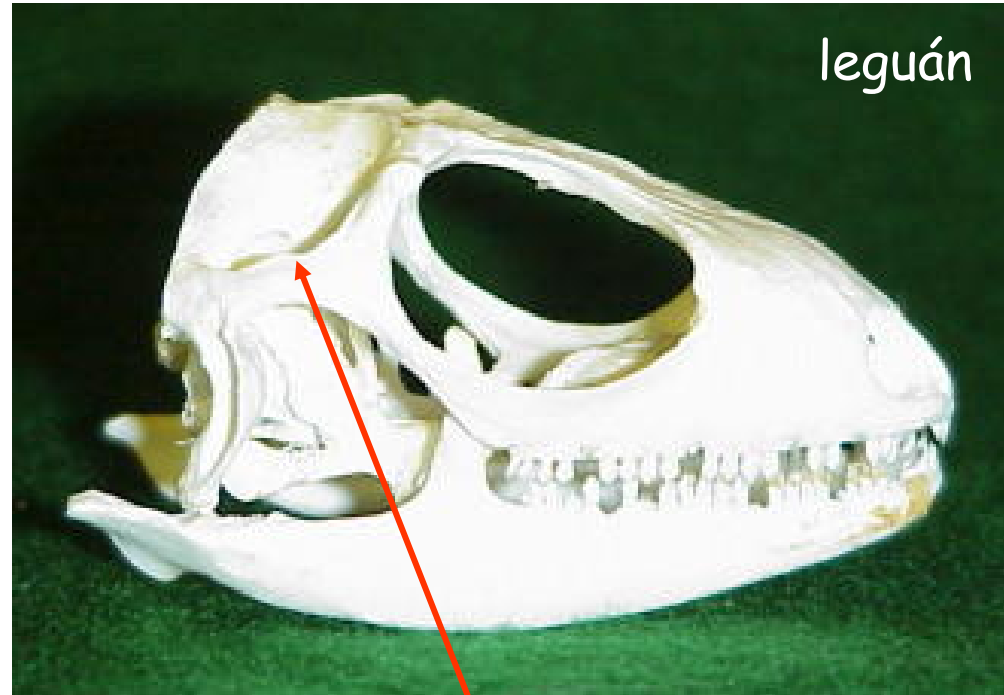
želva sloní

modifikovaná diapsidní lebka

jen dolní oblouk

leguán

jen horní oblouk

krajta

bez oblouků

X. Amniota

Kostra: d) končetiny - LP: scapula, procoracoid, clavicula, **episternum**,
PP: illium, ischium, pubis - spojení s S-páteří; VK - pětiprsté
(modifikace - ploutve, křídla)

Svalstvo: redukce metamerní svaloviny, rozvoj svaloviny zpevňující
páteř, svalstvo břišního lisu, poprvé mezižební svaly (dýchání,
plazivý pohyb hadů), svalstvo končetin - jednotná stavba u všech
Amniot

NS: telencephalon: striatum, rozvoj pallia - dorzální komorový
hřeben, ústředí ve středním mozku, rozvoj mozečku

Smysly: dominantní čich nebo zrak, vomeronasální (Jacobsonův) orgán
(zejména u hadů), termoreceptory (hadi, citlivost u chřestýše -
0,003° C);

zrak: dokonalý (ještěři, želvy), akomodace změnou tvaru čočky
(corpus ciliare) (-hadi), barevné vidění (ještěři, želvy), pohyblivá
víčka včetně mžurky (jen u hadů víčka srůstají a jsou průhledná);

sluch: větší lagena s p. basiliaris, střední ucho s columellou
(redukce u hadů), u některých i krátký zevní zvukovod s
vnořeným bubínkem

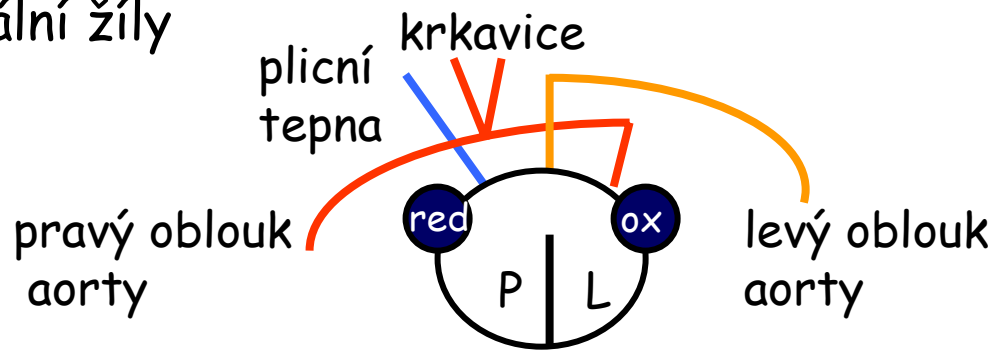
ES: všechny endokrinní žlázy vyvinuty, tyroxin - řídí i svlékání
pokožky

X. Amniota

TS: rohovitě zobákovité čelisti (želvy), dokonalejší jazyk (slabě - želvy, dlouhý vysunovatelný rozeklaný - ještěři a hadi, extrémně dlouhý u chameleónů), zuby na čelistech i na patře (palatina, vomer, pterygoidy), **akrodontní, pleurodontní, thecodontní (alveolární)**, chrup polyfidontní, homodontní (u hadů a krokodýlů náznak heterodoncie), slinné žlázy - patrové, jazykové, podjazykové, retní - z nich i jedové žlázy, velká játra a žlučník, kloaka

DS: plíce (hladké - haterie; vpředu zřasené, vzadu hladké - šupinatí, u hadů redukce levé plíce, alveolární - krokodýlové a želvy; průdušnice a 2 průdušky; zvuk: syčení - hadi, hlas (blány a vazy v hrtanu) - gekoni, krokodýlové a želvy

CS: dokonalejší oddělení ox. a red. krve, neúplná mezikomorová přepážka (u krokodýlů - foramen Panizzae), žilný splav jen u želv, srdeční násadec jen haterie, ze srdce 3 tepny (P - plicní, S - levý oblouk, L - pravý oblouk aorty, žíly: 2 přední DŽ, 1 zadní DŽ, zachovány jen přední kardinální žíly

X. Amniota

VS: pravé ledviny - metanefros, mesonefros jen embrya (u samců epididymis), sekundární močovody, kloaka, močový měchýř (želvy, ještěři)

PS: párové gonády, u protáhlých forem za sebou
samci: chámovod (Wolfova chodba), nadvarle (mesonefros),
kopulační orgán: haterie - 0, krokodýli a želvy - nepárový penis,
šupinatí - rozeklaný hemipenis
samice: vejcovod (Müllerova chodba), střední a dolní část -
tvorba vaječných obalů (bílek, „papírová“ blána, blanitá blána
nebo zvápenatělá skořápka), u živorodých dolní část - děloha

Ontogeneze: zárodečné obaly - **amnion, allantois, serosa (chorion)**;
oviparní (vejce vždy na souši, i zahrabávání snůšky) - gekon 1-2,
většina 10-20, varan a krokodýl 40-60, hadi - 100, želvy - stovky,
ovoviviparní (slepýš, u. hladká, j. živorodá), viviparní (nepravá
žloutková placenta - zmije, agamy, mořští hadi, gekoni; pravá
allantochořiální placenta (u některých scinků), vaječný zub, vývoj
přímý - bez larvy, i partenogeneze - 50 druhů ještěrek (Kavkaz);
5 - 15 mlád'at

X. Amniota

Ekologie a etologie:

vysoká teplota, adaptace k aridním podmínkám (pomalý metabolismus, hladovění); v chladném období - letargie (6-8°C); migrace mořských želv (až 2000 km);

sekundární konzumenti - bezobratlí, ryby, suchozemští obratlovci včetně velkých savců (krokodýlové, hadi), potravní specialisté (vejcožrout),

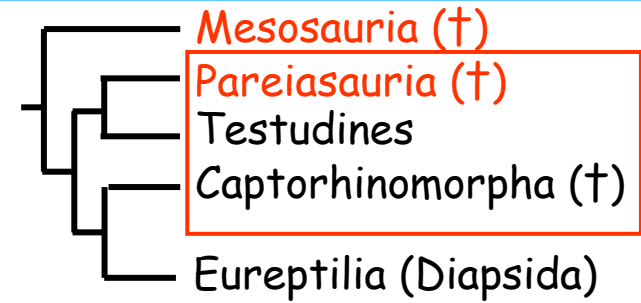
primární konzumenti - želvovití, leguáni a některé agamy;

rozmnožování: oplození vnitřní, u nás na jaře, čichové (feromony u hadů a ještěřů), zrakové (zbarvení, výrůstky), sluchové (vrčení krokodýlů, údery krunýřů želv), mechanické podněty (dotyky, kousání do nohou, ovíjení u hadů), epigamní ceremoniály u ještěrek, ritualizované chování - souboje samců, utajené oplození (i několik let); péče o snůšku - zahrabávání (želvy, krokodýlové), hlídání (krokodýlové), obtáčení tělem (scinkové - olizují vejce, krajty - svalový třes); pomalý postnatální vývoj, pohlavní dospělost - ještěrky 3 roky, hadi 4-5 let, krokodýli - 10 let; , dlouhověkost - slepýš (33), velké želvy i >200 let;

ochranné chování - ochranné zbarvení (kryptické), výstražné (aposematické zbarvení - kroužkování korálovců; syčení, otevírání tlamy, roztahování krčního límce u kobry aj.), mimetické zbarvení (napodobování - kroužkování užovek), autotomie ocasu (ještěři), zatahování hlavy a končetin do krunýře (želvy), útěk.

X. Amniota

Mesosauria - malí sladkovodní, 1 m, jako krokodýli, dlouhá lebka, štíhlé jemné zuby, svrchní karbon - perm, Afrika + J Amerika

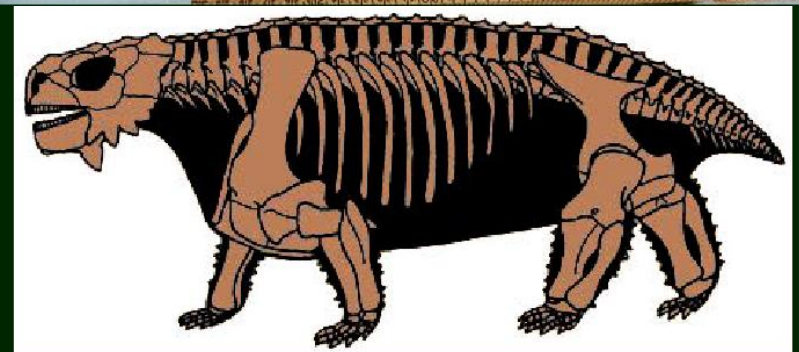
Mesosaurus

Parareptilia (Anapsida) - praplazi:

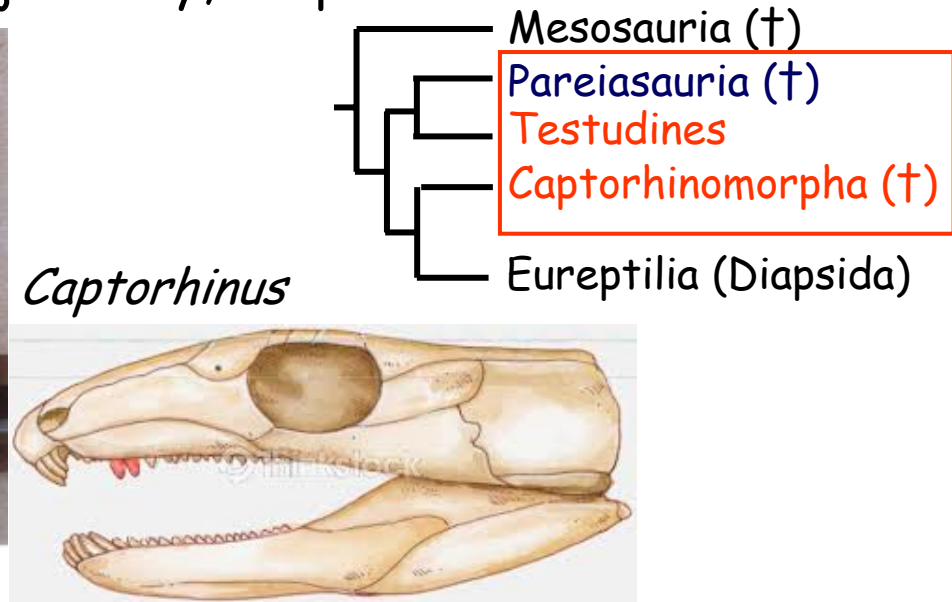
Pareiasauria - napřímení končetin, 3 m, pomalí nemotorní býložravci až všežravci, perm J Afriky, Evropy

Scutosaurus

X. Amniota - Testudines

Captorhinomorpha - malí, jako ještěrky, anapsidní lebka

Testudines (Chelonia)

Fylogenetické postavení želv nejasné, příslušnost k anapsidům zpochybnována, anapsidní lebka mohla vzniknout druhotně z lebky diapsidní - anapsidní lebku mořských želv nelze homologizovat s lebkou vymřelých anapsidů (spánkový zářez), lebka ostatních želv má spodní spánkovou jámu a spodní jařmový oblouk (mohou ale druhotně vymizet), ale nelze homologizovat s dolní spánkovou jámou a obloukem synapsidní ani diapsidní lebky; molekulární data naznačují možný vztah ke skupinám diapsidů (Archosauromorpha, nebo dokonce Lepidosauria)

X. Reptiliomorpha - Amniota

Postavení želv ve
fylogenetickém
systému Amniot
nejasné

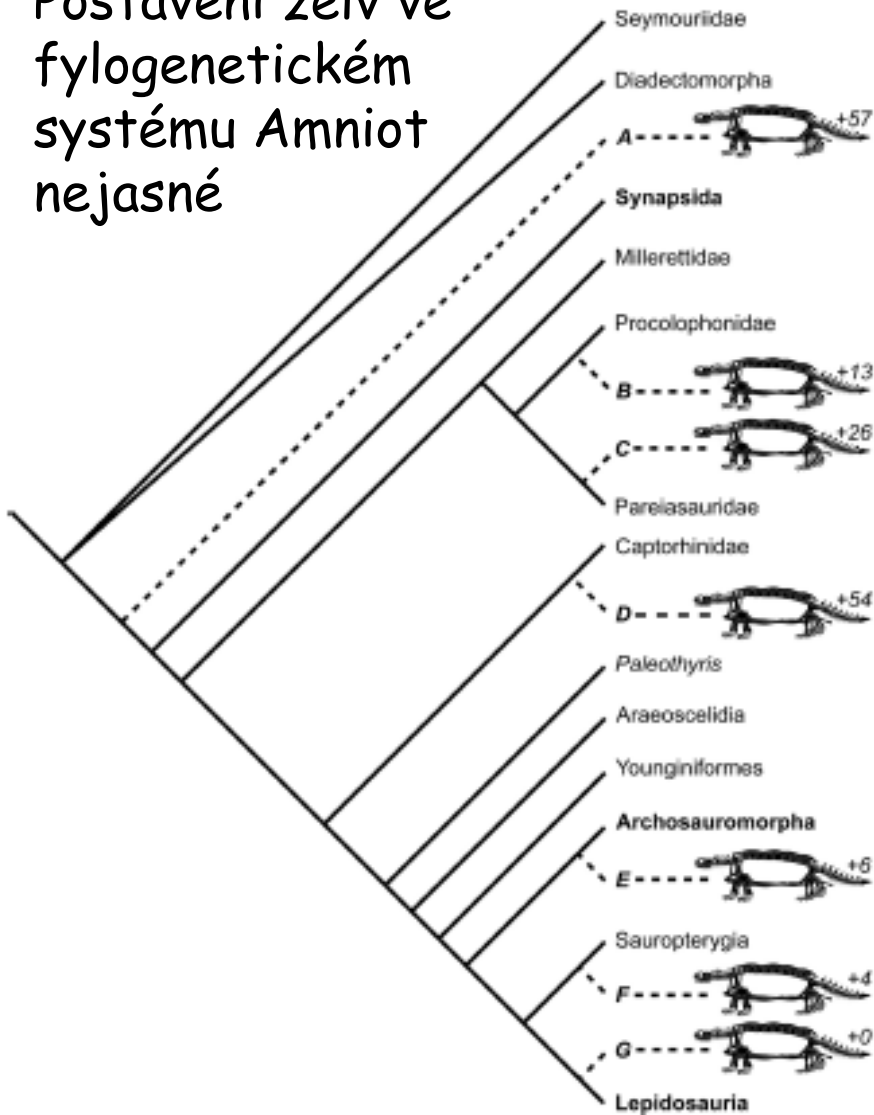

FIGURE 1. Summary of alternative hypotheses explaining the phylogenetic position of turtles (Testudines) among Amniota. **A**, Turtles are the sister taxon to all other amniotes (Gaffney, 1980); **B**, turtles are parareptiles most closely related to procolophonids (Laurin and Reisz, 1995); **C**, turtles are parareptiles most closely related to (or nested within) pareiasaurs (Gregory, 1946; Lee, 1993, 1997a); **D**, turtles are the sister taxon to captorhinids (Gauthier et al., 1988a, 1988b); **E**, turtles are derived diapsids that have secondarily lost their temporal fenestrae, and are most closely allied with archosauromorphs (Merck, 1997; Zardoya and Meyer, 1998; Kumazawa and Nishida, 1999; Hedges and Poling, 1999; Mannenand Li, 1999; Caoet al., 2000); **F**, turtles are derived diapsids most closely related to sauropterygians (Rieppel and deBraga, 1996; deBraga and Rieppel, 1997; Rieppel and Reisz, 1999); **G**, turtles are derived diapsids most closely related to lepidosaurs (this study). Number of additional evolutionary steps required for each alternative hypothesis indicated in *italics*; see text for discussion. Taxa that include extant members indicated in **bold**. Skeletal reconstructions of the oldest known turtle, *Proganochelys*, modified from Lee (1997a).

X. Amniota - Testudines

Plesiomorfie: anapsidní lebka,
absence Jacobsonova orgánu,
nepárový erektilní penis, kladení
vajec

Autapomorfie:

Krunýř: carapax + plastron,
rohovité a kostěné štítky, + 10
obratlů, hrudní a břišní žebra, část
pásem končetin, chybí sternum.

Řada znaků na lebce.

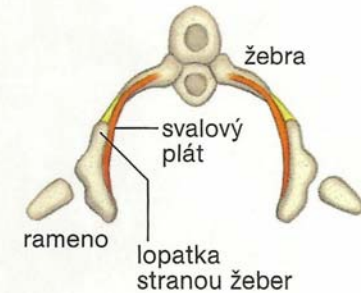
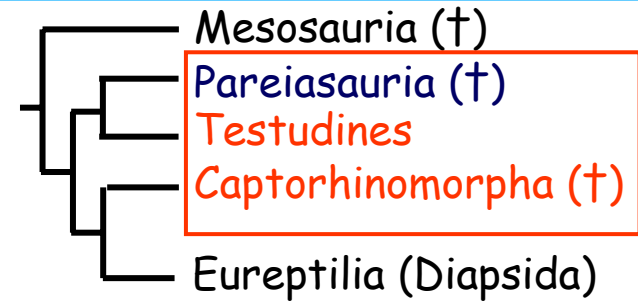
Pásmo končetin pod žebry

Alveolární plíce + ústní sliznice a
anální vaky s respiračním epitelem
(kyslík z vody, vodní želvy) -

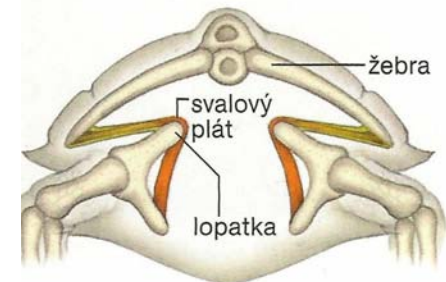
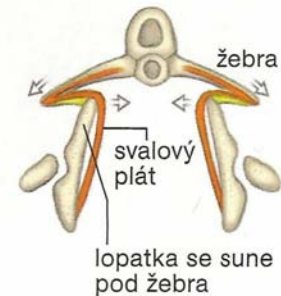
mořské - 90 minut pod vodou,
sladkovodní i hibernace pod vodou

Prim. zn.: lebka, obratle, rozmn.

Progr. zn.: tvrdé patro, nosní
dutina, plíce, tepny

ontogeneze

X. Amniota - Testudines

Testudines (Chelonia) - od stř.
triasu, do 4m, 305 druhů,
Proganochelys, *Australochelidae*,
od jury:

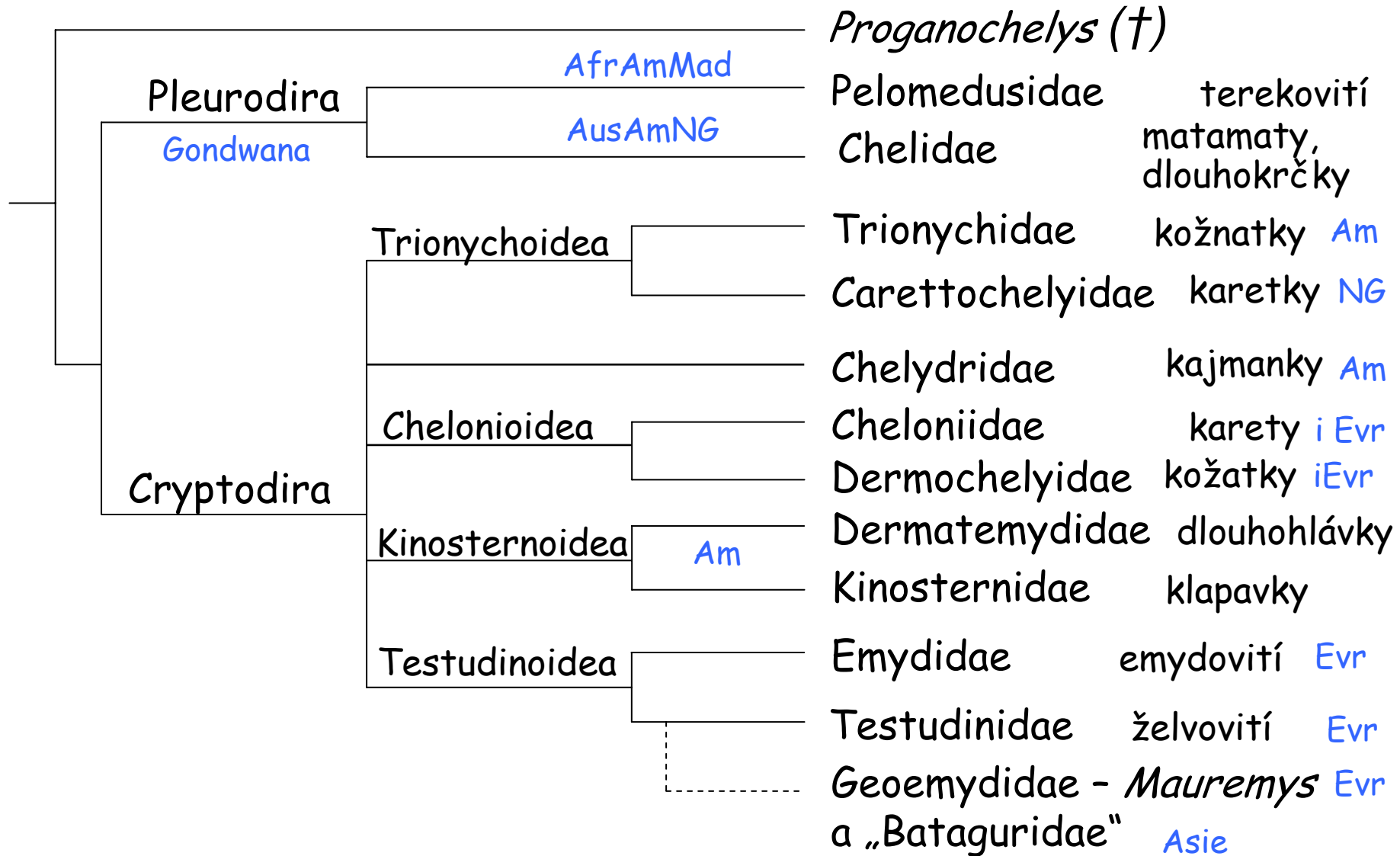
Cryptodira - skrytohrdlí

Zatahování hlavy dozadu esovitým
složením krku ve vertikální rovině

Pleurodira - skrytohlaví

Zatahování hlavy pohybem krku do
strany, Gondwana, sladkovodní

X. Amniota - Testudines

X. Amniota - Testudines

Chelidae - matamatovití (50)

sladkovodní, **dlouhý krk**, Austrálie, N. Guinea, J Amerika

Chelus fimbriatus - matamata třásnitá
(prodloužený čenich, bizarní výrůstky)

X. Amniota - Testudines

Trionychidae - kožnatkovití (30)

Asi 30 druhů, **chobotovitý čenich**, redukce rohovinného a částečně i kostěného krunýře, volné spojení carapaxu a plastronu, ploutvovité nohy se 3 prsty a drápy, dravé, ve sladkých i brakických vodách

Apalone - kožnatka

Trionyx - kožnatka, akvaterária

X. Amniota - Testudines

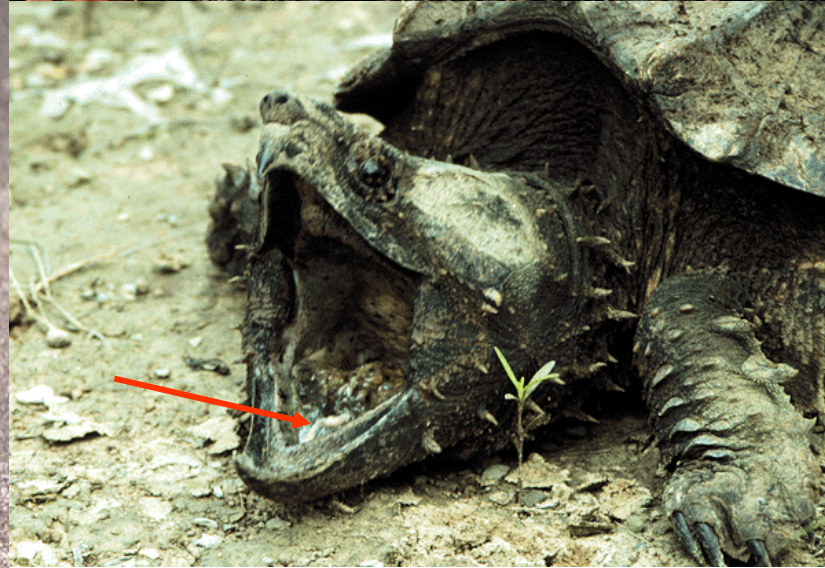
Chelydridae - kajmankovití (3)

sladkovodní, plochý redukovaný
plastron, Am

Chelydra (1m), *Macrolemmys* (2m)

Chelydra serpentina - kajmanka dravá

Macrolemmys temmincki - k. supí

X. Amniota - Testudines

Cheloniidae - karetovití (6)

mořské, nízký carapax, ploutve

Caretta caretta - kareta obecná

Eretmochelys imbricata - kareta pravá (80 cm)

Chelonia mydas - kareta obrovská (1m, 450 kg)

Dermochelyidae - kožatkovití (1)

mořské, chybí rohovinný krunýř, i kostěný je redukován na malé destičky překryté kůží, veslovité nohy

Dermochelys coriacea - kožatka velká
(2m, 600 kg)

X. Amniota - Testudines

Emydidiae - emydovítí (110)

obojživelní, málo klenutý carapax

Emys orbicularis - ž. bahenní

X. Amniota - Testudines

Emydidiae - emydovití

S a stř. Amerika

Trachemys scripta - ž. nádherná

Chrysemys picta - ž. ozdobná

X. Amniota - Testudines

Testudinidae - želvovití (50)

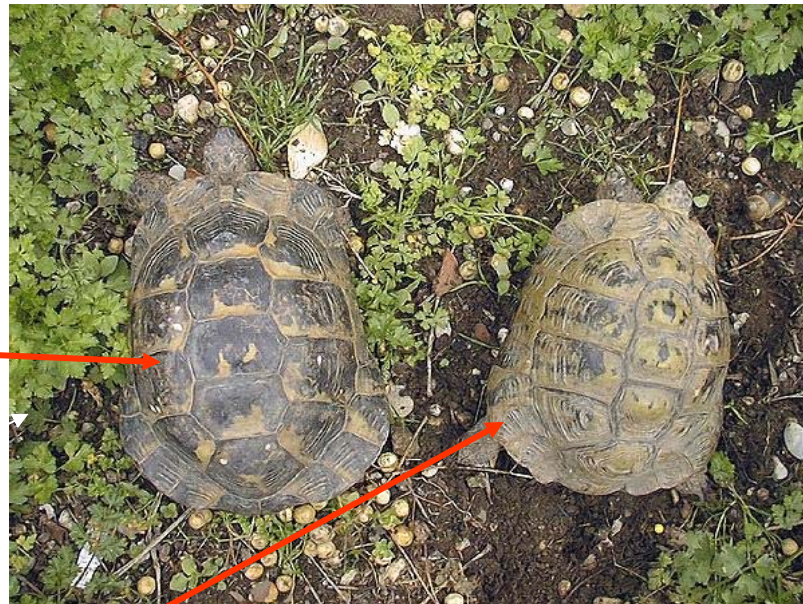
suchozemské, býložravé, klenutý
robustní carapax, až 1,5 m, 200 kg

Testudo graeca - ž. žlutohnědá

Testudo hermanni - ž. zelenavá

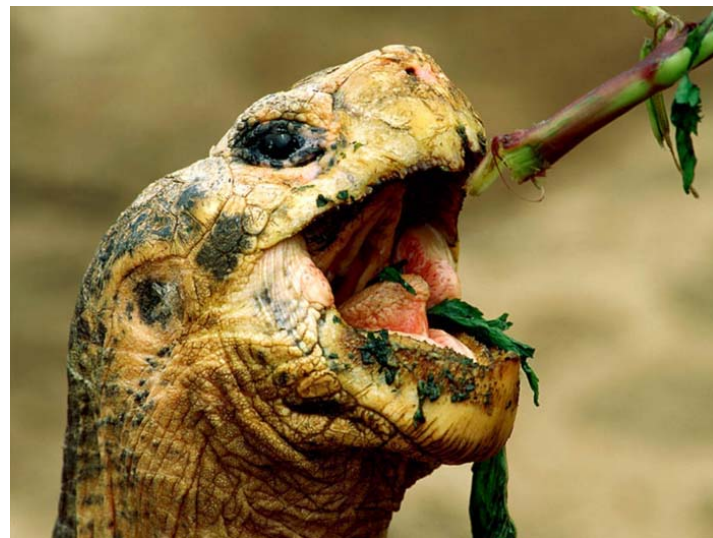
Testudo horsfieldii - ž. stepní

X. Amniota - Testudines

Testudinidae - želvovítí

Chelonoidis nigra (*Geochelone elephantopus*) - ž. sloní, Galapágy (více druhů)

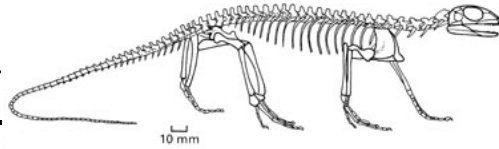
Dipsochelys gigantea
(*Geochelone gigantea*)
- ž. obrovská
Seychelly - atol
Aldabra, 150 000
180 let (chov - sv.
Helena)

X. Amniota - Diapsida

Eureptilia (Diapsida):

Petrolacosauria - 1. s diapsidní lebkou, dlouhé štíhlé nohy - běh

Petrolacosauridae (†)

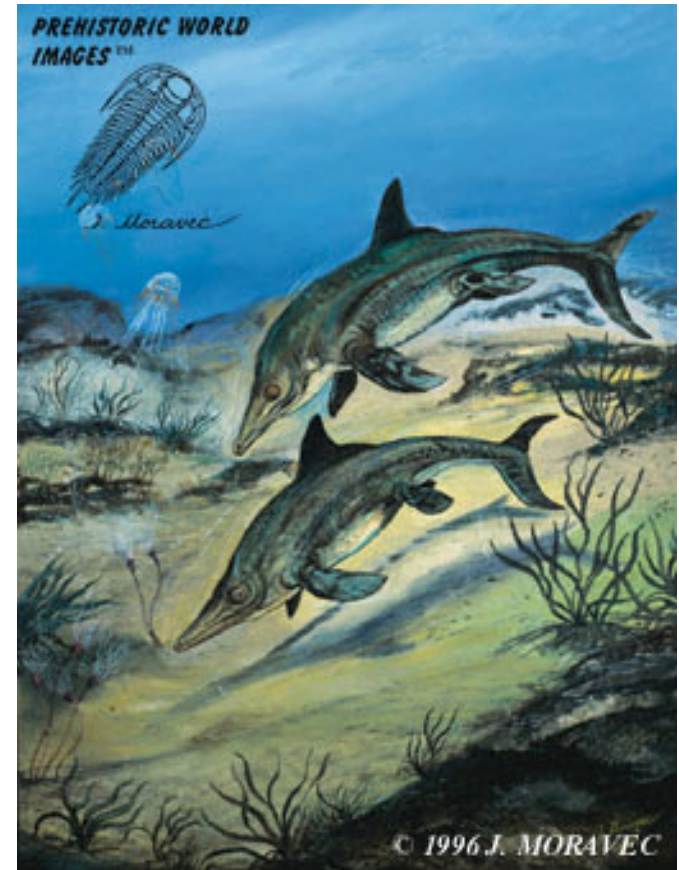
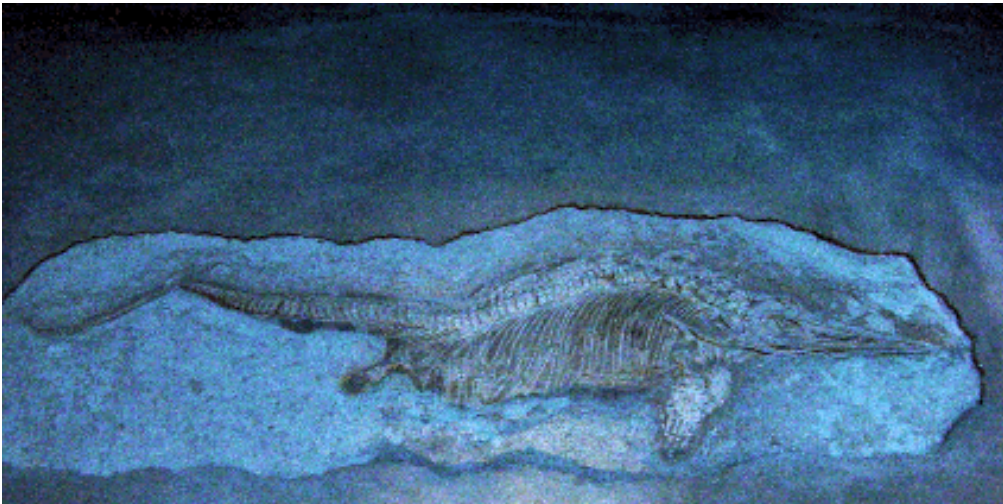
Ichthyosauria (†)

Sauropterygia (†)

Archosauromorpha

Lepidosauria

Ichthyosauria - ryboještěři, druhohorní (trias-křída) moře, pánev nepřipojena k páteři (jako u ryb), poslední ocasní obratle směřují dolů do dolního laloku ocasní ploutve, konvergence s vodními čelistnatci (delfíni), dlouhé čelisti s homodontními zuby (200), velké oči - rychlí lovci (2-3 m), živorodí, parapsidní lebka, hyperfalangie

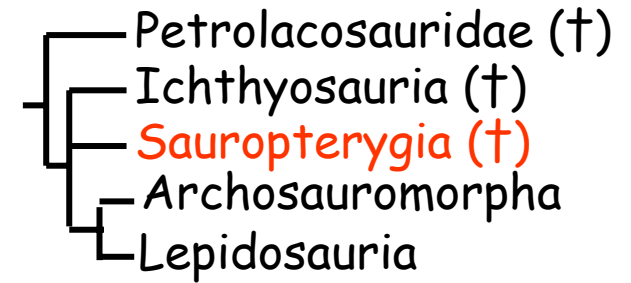
Ichthyosaurus

Stenopterygius

X. Amniota - Diapsida

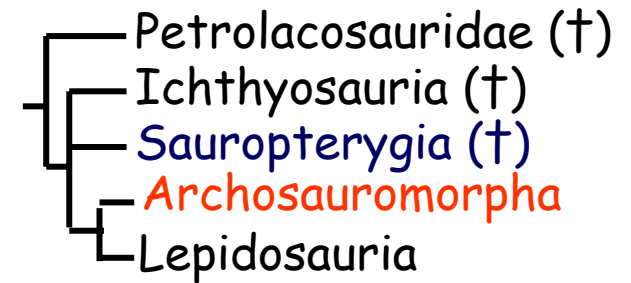
Sauropterygia - stř. trias-křída,

- euryapsidní lebka,
- stejné prodloužené ploutvovité končetiny s hyperfalangií,
- většinou silně protažený krk s malou hlavou,
- velké špičaté zuby - rybožraví, mořští, až 18 m,
- lysé široké ploché tělo
- **Plesiosauria + Nothosauria + Placodonta**

Plesiosaurus

X. Amniota - Diapsida

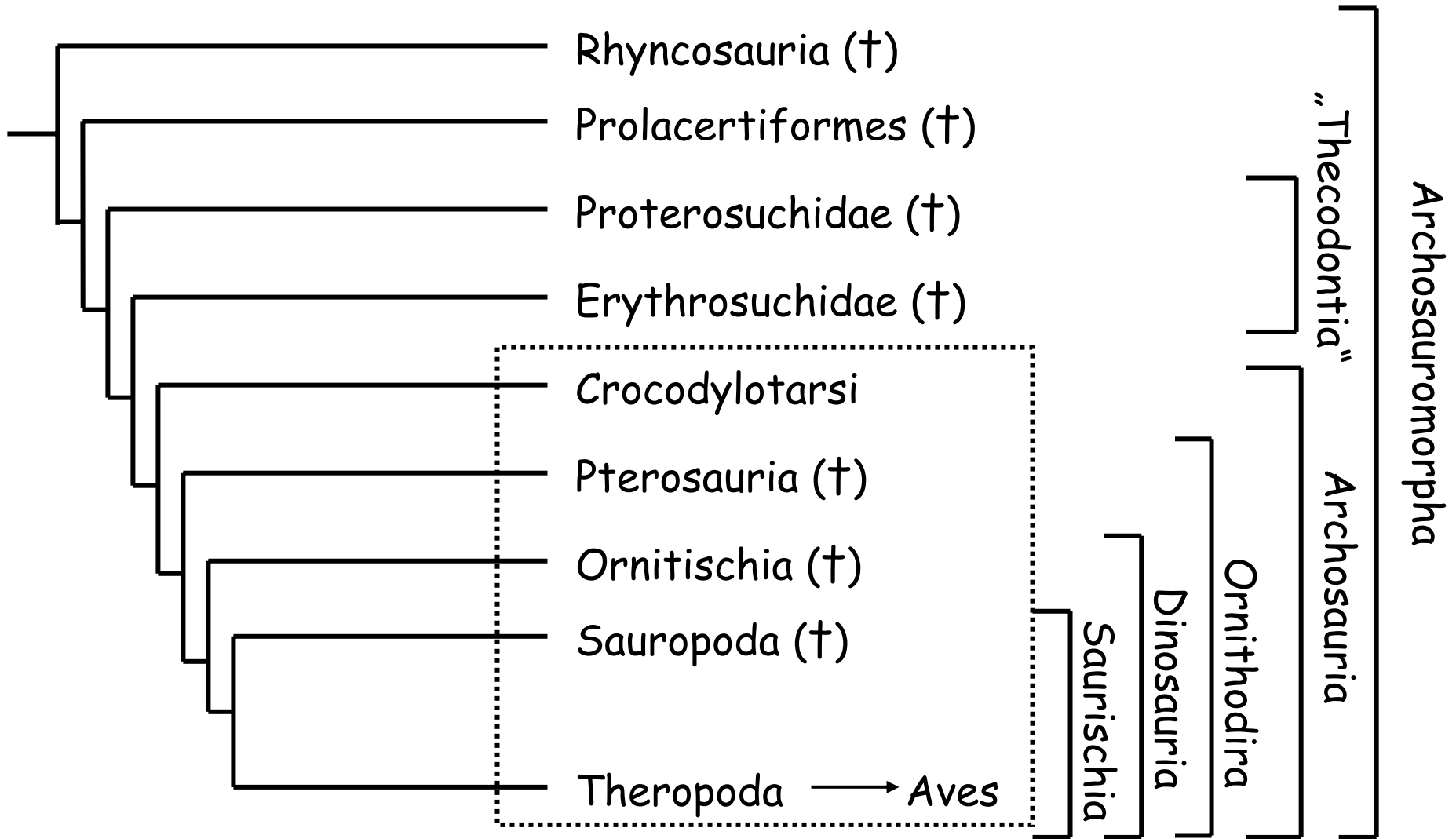

Archosauromorpha

- silnější zadní končetiny, tendence k bipedii, prodloužení bérců a ostatních částí zadní končetiny, změna pozice bérců a předloktí - nohy směřují dopředu, silný ocas k vyvažování při bipedii, mnoho vymřelých skupin
- alveolární zuby - **thecodontní**

X. Amniota - Diapsida

Archosauromorpha

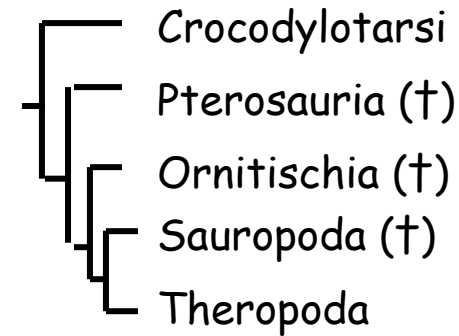

X. Amniota - Diapsida

Archosauria - dominantní skupina ve druhohorách

Crocodylotarsi (Crurotarsi) - Phytosauridae (†) + Pseudosuchia (†)

+ Crocodylia, sekundární tvrdé patro, **krurotarzální kotníkový kloub** (ohyb mezi 2 proximálními tarzálii: astragalus-calcaneum)

Crocodylia

- adaptace k životu a potápění ve sladké vodě a k predaci: oči a nozdry nahoře, patrová řasa, kýlnatý ocas, vpřed 5 a vzadu 4 prsty, na zadních nohou plovací blány, prodloužené čelisti s náznakem heterodontního chrupu, zuby kuželovité, záklopy choan, nares a ušních otvorů
- rychlý běh na souši, u štíhlých druhů i skoky, jinak pomalá chůze na vztyčených nohách
- blanitá bránice, alveolární plíce, i břišní žebra, 4-dílné srdce s foramen Panizzae v mezikomorové přepážce, nepřekrývající se šupiny, na břicho kostěné osteodermy (gastralia), nepárový penis, oviparie, rodičovská péče
- 3 čeledi, 23 druhů

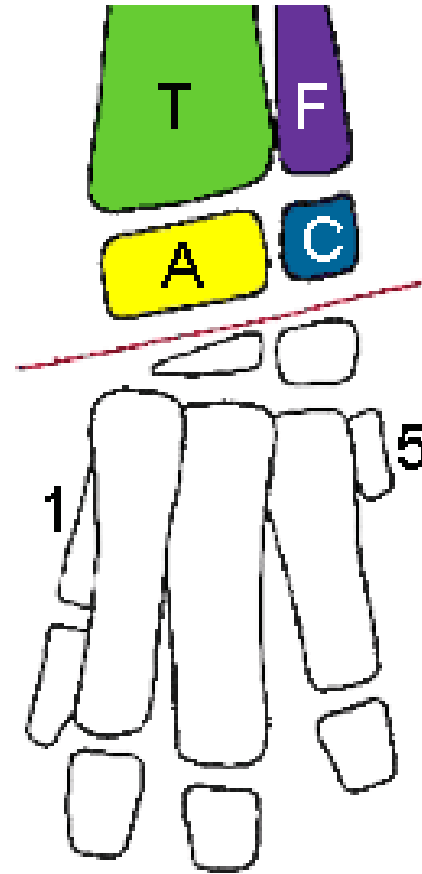
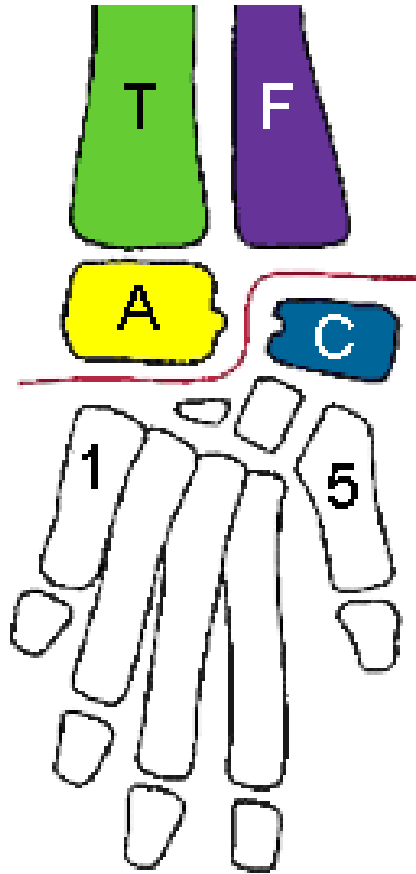
X. Amniota - Diapsida

Crocodylarsi

Ornitodira

hlezenní kloub

hlezenní kloub

krurotarzální

mezotarzální

T - tibia, F - fibula
A - astragalus, C - calcaneum

Crocodylia

Crocodylidae (13, *Crocodylus*, ...)

čtvrtý zub na dolní čelisti je při zavřené tlamě vidět, úzká zašpičatělá hlava, gastralia

Alligatoridae (8, *Alligator*, *Caiman*, ..)

velký čtvrtý zub v dolní čelisti zapadá do jamky v horní čelisti, při zavřené tlamě dolní zuby překryty horní čelistí, hlava kratší, vpředu zaoblenější (Amerika, Čína), gastralia

Gavialidae (4, *Gavialis gangeticus*)

-dlouhé úzké čelisti, první 4 dolní zuby se vyklánějí do stran a jsou při zavřené tlamě vidět

X. Amniota - Diapsida

Crocodylidae Crocodylus

Alligatoridae
Alligator

X. Amniota - Diapsida

Alligatoridae

Caiman

X. Amniota - Diapsida

Gavialidae

Gavialis

X. Amniota - Diapsida

Archosauria

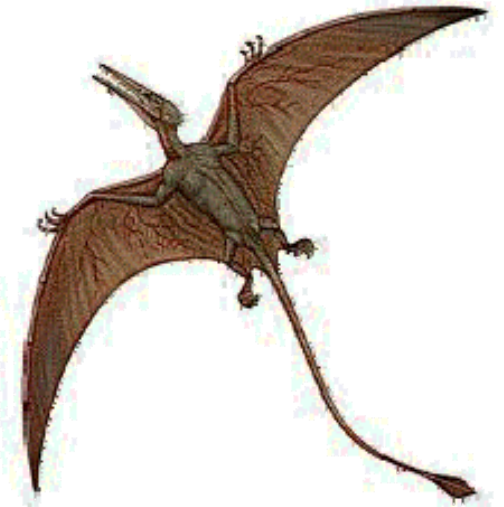
Ornithodira = Pterosauria + Dinosauria

- **mezotarzální kotníkový kloub** mezi proximální (astragalus a calcaneum spojeny) a distální řadou tarzálií

Pterosauria (†) - ptakoještěři, trias-křída, křídla napínající prodloužený 4. prst, mořské pobřeží, lov ryb, hmyzu, filtrace planktonu, většinou malé rozměry, možná tělo pokryto srstí, endotermní

Rhamphorhynchus

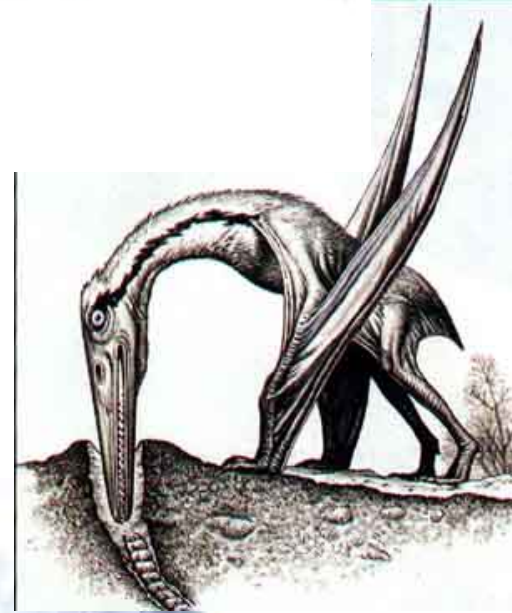

X. Amniota - Diapsida

Pterosauria (†) - velikost vrabce až rozpětí 12 m (65 kg) - *Quetzalcoatlus*

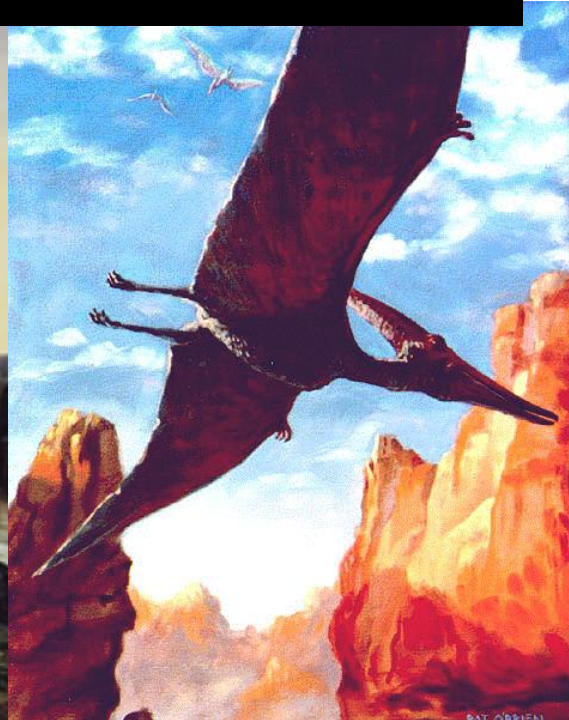
Pterodactylus

X. Amniota - Diapsida

Pterosauria (†)

Pteranodon

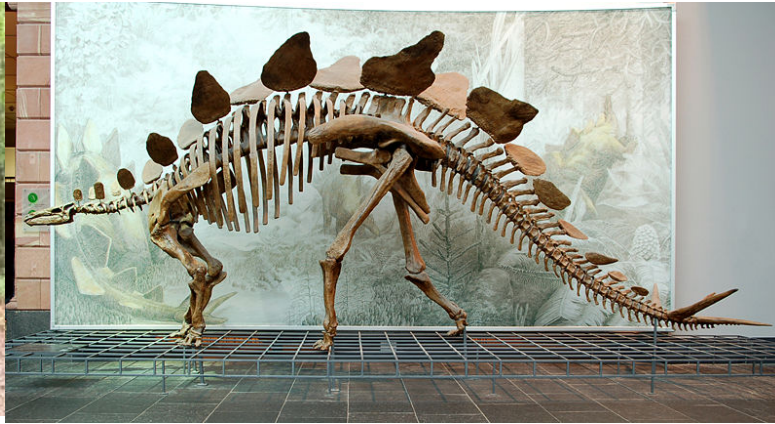
X. Amniota - Diapsida

Dinosauria (†) = Ornithischia + Saurischia - přídatné obratle v křížové páteři - bipedie

Ornithischia (†) - dozadu směřující os pubis, býložraví v bažinách, rodičovská péče o snůšku, převážně kvadrupední, stegosauři, ankylosauři, kachní (bipední hadrosauři)(Ornithopoda) a rohatí ještěři(Ceratopsia)

Stegosaurus

Hadrosaurus

Triceratops

X. Amniota - Diapsida

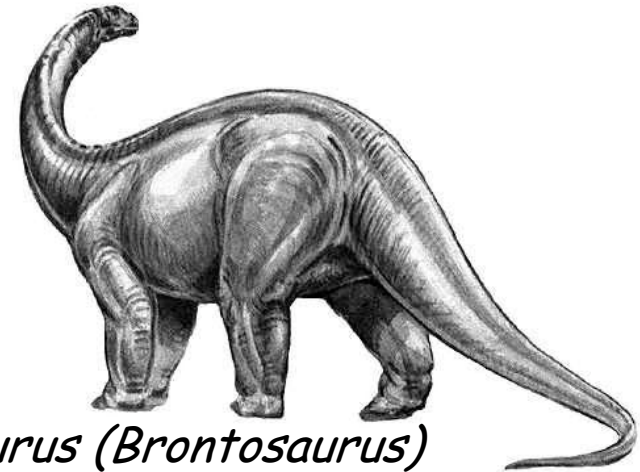
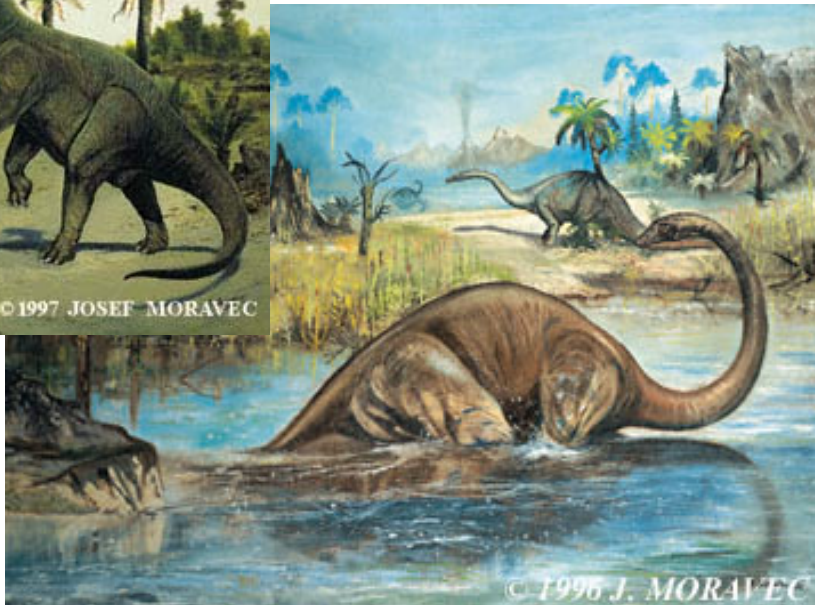
Saurischia (†) - raní byli masožraví a bipední, pokročilí býložraví a kvadrupední, mohutná žvýkací svalovina, **dopředu směřující os pubis**

1. **Sauropoda** - býložraví veleještěři s malou hlavou a dlouhým krkem, sloupovité nohy pod trupem, asi teplokrevní, Diplodocidae, Brachiosauridae

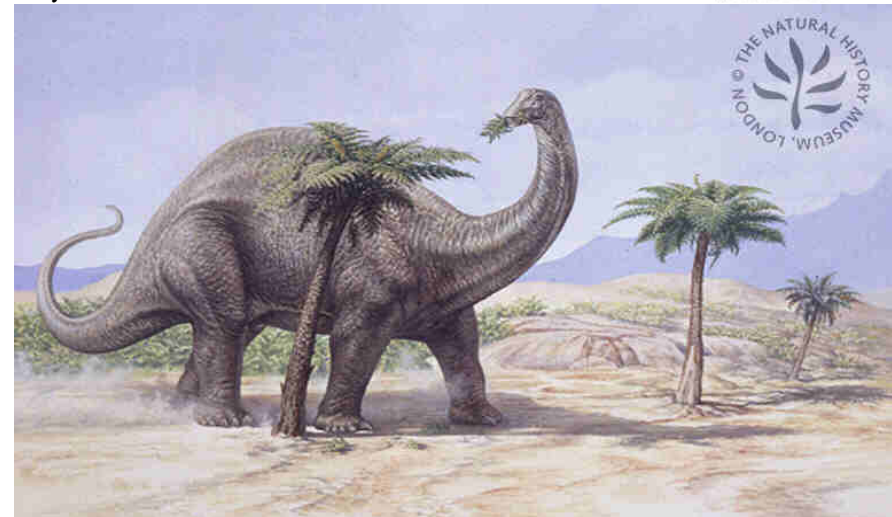
Brachiosaurus

Diplodocus

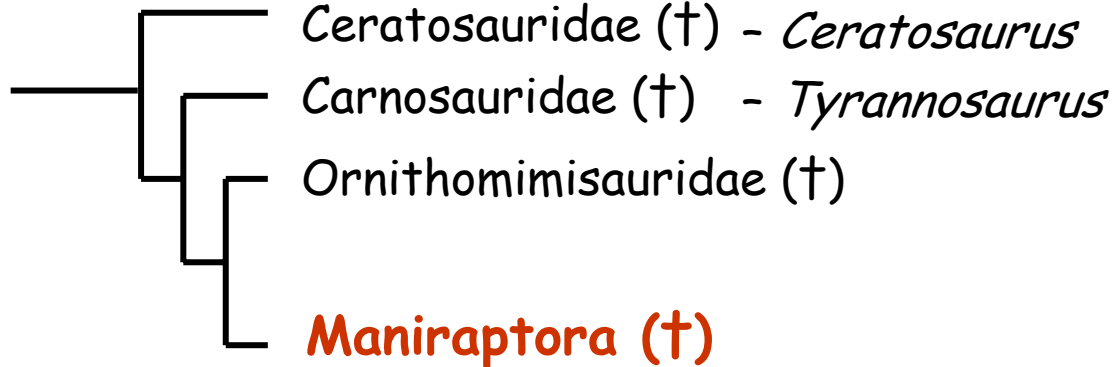

Apatosaurus (Brontosaurus)

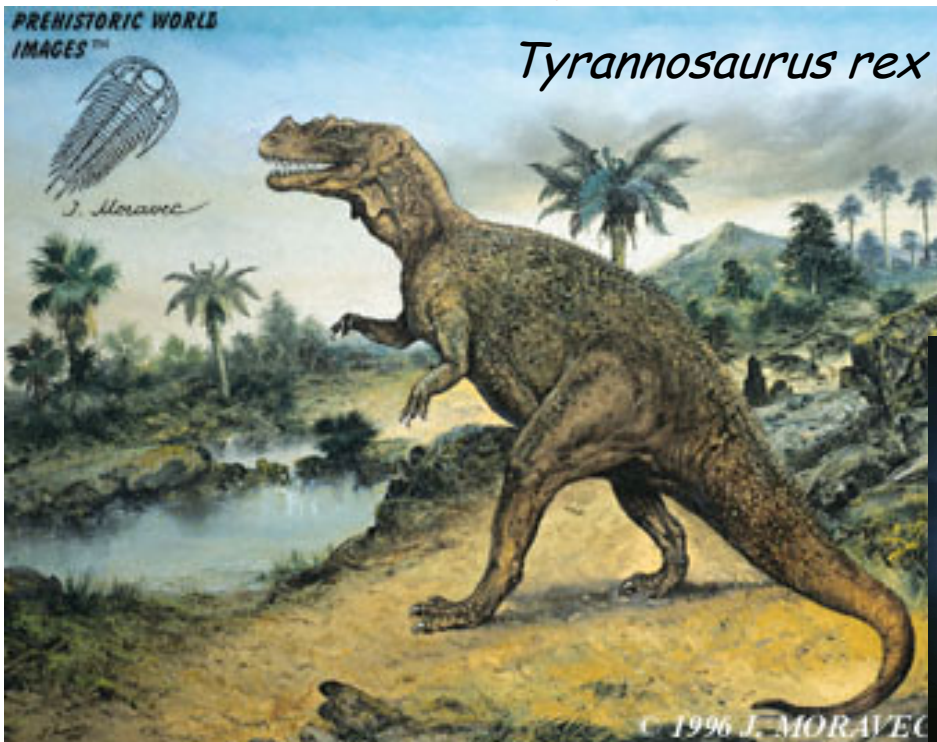

X. Amniota - Diapsida

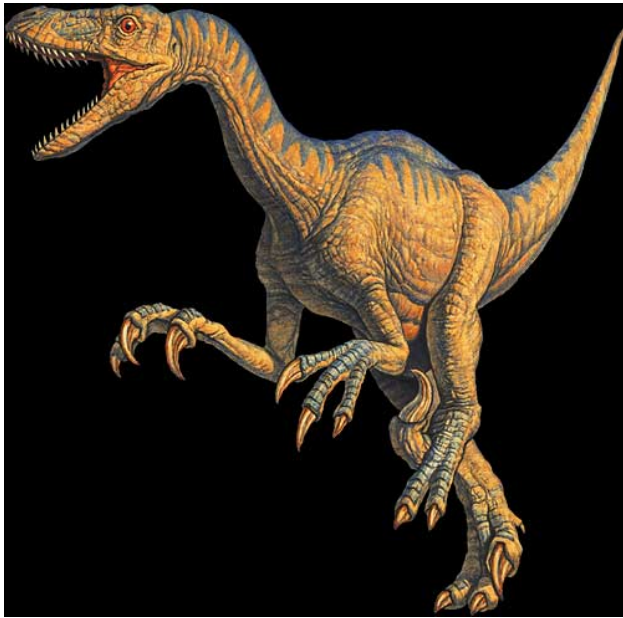
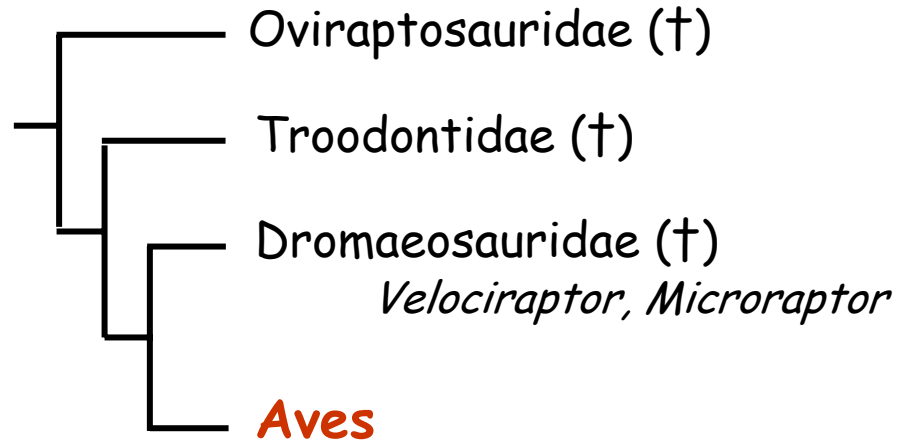
2. Theropoda - drobní hbití i velcí carnivorní dinosauři + ptáci, tenkostěnné duté kosti, od svrchního triasu

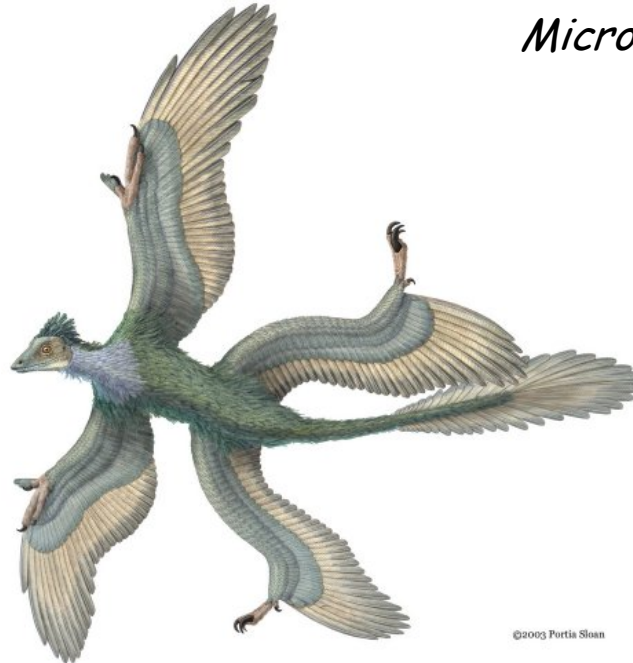
Ceratosaurus

Maniraptora (†)

Velociraptor

Microraptor

X. Amniota - Diapsida

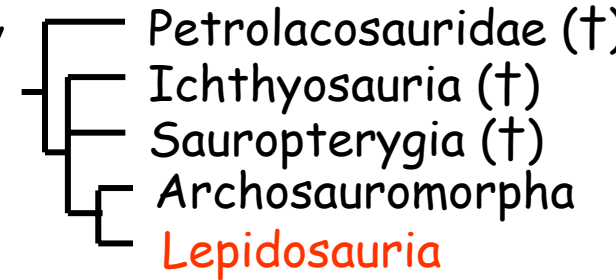
Lepidosauria - rohovité šupiny, autotomie ocasu, kvadrupední, odstávající končetiny, diapsidní lebka, prvohorní - patrové zuby, temenní oko, **akrodonní nebo pleurodonní zuby**, 7833 druhů

Výchozí skupina - Eosuchia (vyvinuté sternum)

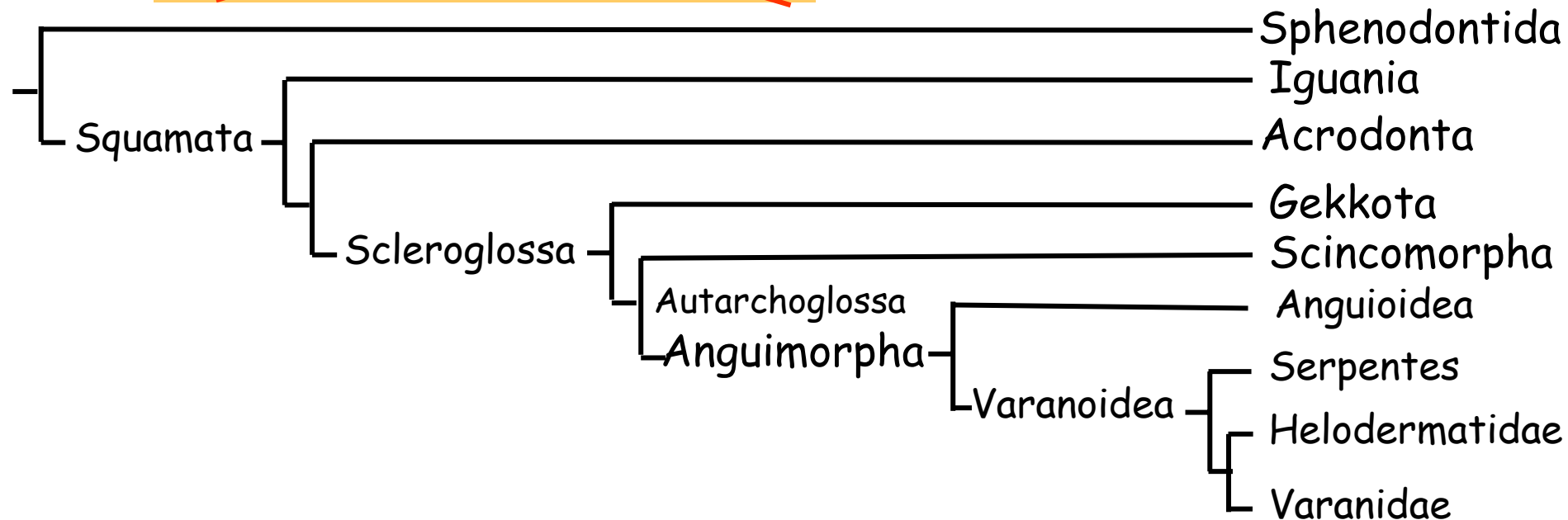
Rhynchocephalia - haterie

Squamata - šupinatí

~~„Sauria“ - ještěři
Serpentes (Ophidia) - hadi
Amphisbaenia - pahadi~~

Amphisbaenia - pahadi,
4 čeledi v rámci Scincomorpha

X. Amniota - Diapsida

Sphenodontida - haterie - diapsidní lebka s horním i dolním jařmovým obloukem, temenní oko, patrové zuby, reliktní skupina, od spodního triasu

Squamata - šupinatí - hemipenis, chybí dolní jařmový oblouk - intrakraniální kinéze, prodloužený trup, zkrácené až chybějící končetiny - plazivý pohyb

hemipenis ještěrky

kopulace hadů

Rozdílné systematické pojetí vymřelých skupin - Romer (1966), Špinar (1984), Müller (1985), Estes (1983)

X. Amniota - Diapsida

Sphenodontida - haterie (2 „Rhynchocephalia“, Holapsida - polyfyletický taxon)

Sphenodon punctatus - haterie novozélandská (tuatara), + krční a břišní žebra, amficélní obratle, akrodontní zuby, zachovalé temenní oko, 0,6 m, noční, od triasu, až 100 let (*Sphenodon guentheri*)

X. Amniota - Diapsida

Squamata - Šupinatí

- streptostylie, chybí tvrdé patro, rudiment otvoru temenního oka, taškovité šupiny, Jacobsonův orgán v kostěném pouzdře, procélní obratle, rozeklaný jazyk

„Sauria“ - „ještěři“

Iguania - jazyk k příjmu potravy a k manipulaci s potravou v ústech, leguáni

Acrodonta - akrodontní zuby, agamy a chameleóni

Scleroglossa - jazyk vzadu zrohovatělý, k detekci potravy, čištění očí, pleurodontní zuby

Gekkota - přísavky a přísavné lišty na prstech, noční, i vokalizace

Scincomorpha - hladká kůže, ve škáře osteoscuta, protáhlý válcovitý trup, drobné až chybějící končetiny, i **pahadi** (bez končetin, podzemní, tropičtí)

Anguimorpha - slepýši (Anguioidea) a varani (Varanoidea=Platynota), dobře vyvinuté končetiny s výjimkou slepýšovitých, varani zahrnují vedle varanovitých a korovcovitých i hady

Serpentes (Ophidia) - hadi, většinou úplná ztráta končetin včetně pásem, jen 1 plíce, diapsidní lebka bez jařmových oblouků - streptostylie, rozeklaný jazyk - detekce pachů, polyfyletický taxon?

Autarchoglossa

Autarchoglossa - jediný přímý břišní sval (m. rectus abdominis)

X. Amniota - Diapsida

„Sauria“ - „Ještěři“ = Squamata - Serpentes

jen horní jařmový oblouk, autotomie ocasu, částečná streptostylie, bubínek zachován, pohyblivá víčka

- **Iguania**

Iguanidae - leguánovití (leguáni Iguana, Conolophus, Amblyrhynchus, bazilišek Basilliscus, anolisové Anolis)

- **Acrodonta**

Chamaeleonidae - chameleónovití (Chamaeleo, Brookesia), 3+2, 2+3

Agamidae - agamovití (Agama, Uromastyx, Moloch, Draco), +1 pleurodontní zub

- **Scleroglossa**

Gekkota - ampicélní obratle, párový vaječný zub

Gekkonidae - gekkonovití (Gekko, Tarentola, Hemidactylus, Phelsuma)

Autarchoglossa

Scincomorpha - plochý jazyk s překrývajícími se šupinami (13 čeledí)

Scincidae - scinkovití (Scincus, Chalcides, Eumeces, Ablepharus, 1500 druhů)

Lacertidae - ještěrkovití (Lacerta, Podarcis, Zootoca, ..., 250 druhů)

Amphisbaenia - pahadi (4 čeledi)

Anguimorpha

Anguidae - slepýšovité (slepýš Anguis, blavoři Ophisaurus, Pseudopus, 100 druhů)

Helodermatidae - korovcovité (korovci Heloderma)

Varanidae - varanovití (Varanus, 50 druhů)

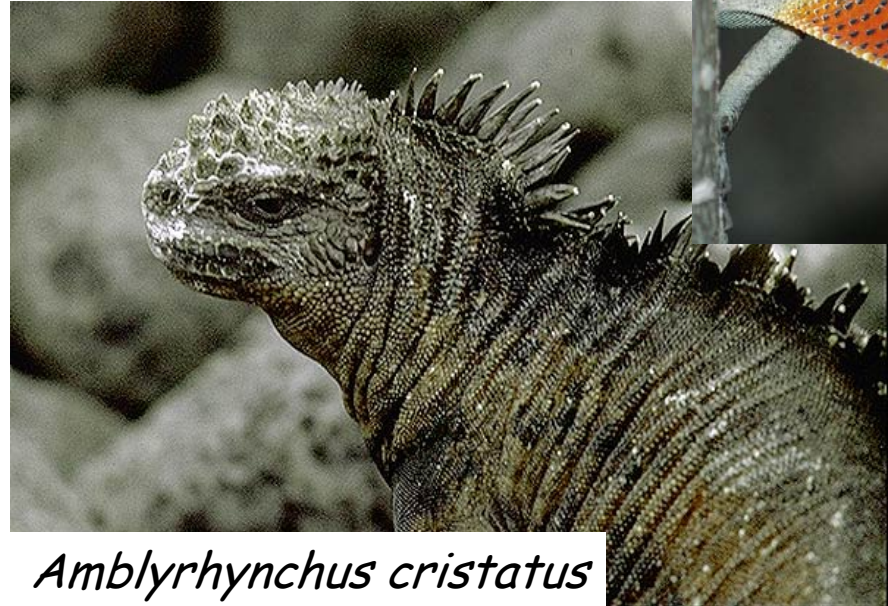
X. Amniota - Diapsida

Iguania

Iguanidae - Iguánovití (600)

Iguana iguana

Amblyrhynchus cristatus

Conolophus subcristatus

Anolis spp. (160)

X. Amniota - Diapsida

Acrodonta

Chamaeleonidae - chameleonovití (160)

Chamaeleo gracilis

Chamaeleo jacksonii

Brookesia sp.

Chamaeleo pardalis

X. Amniota - Diapsida

Acrodonta

Agamidae - agamovití (380)

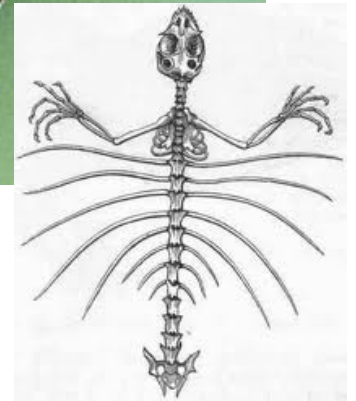
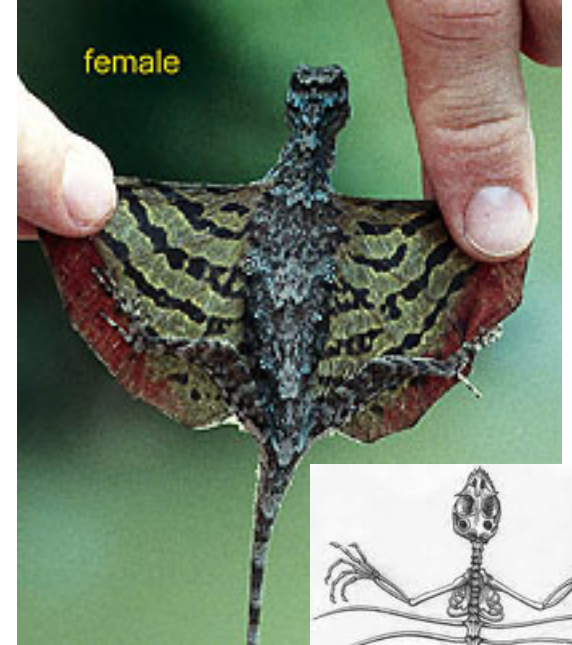
Chlamydosaurus kingi - a. límcová

agama

Draco taeniopterus - dráček

Moloch horridus - moloch ostnité

X. Amniota - Diapsida

Agamidae - agamovití

Uromastix acathinura - trnorep skalní

Uromastix - trnorep (18 druhů)

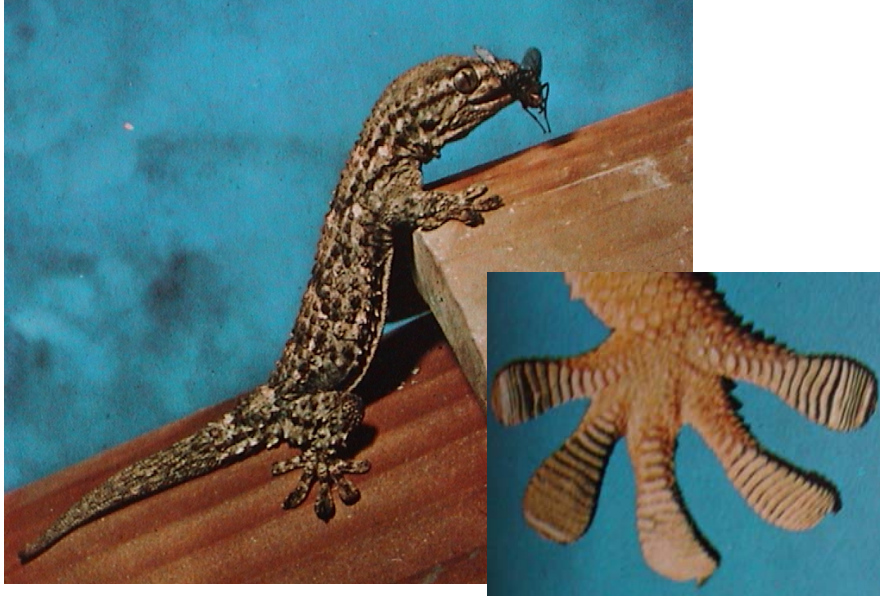

X. Amniota - Diapsida

Gekkota - gekoni

Gekkonidae - gekonovití (1054)

Tarentola mauritanica - gekon zední

Gekko gecko - gekon obrovský

Phelsuma - felzuma

Ptychozoon - gekon

Scincomorpha

Scincidae - scinkovití (1290)

scink

Eumeces inexpectatus - scink

Ablepharus kitaibelii

Eumeces fasciatus - scink

Scincomorpha

Lacertidae - ještěrkovití (280)

Lacerta viridis - j. zelená

Lacerta agilis - j. obecná

Scincomorpha

Amphisbaenia - pahadi (dvouplazi) (165)

1 pár drobných končetin nebo bez končetin ,
kroužkovaná kůže, podzemní, tropičtí (J-
Amerika), hlavový konec podobný ocasnímu,
plazí se v obou směrech i svisle

Bipes - dvojnožka

Amphisbaena alba

Amphisbaena sp.

Amphisbaena cunhai

Blanus sp.

Anguimorpha

Anguioidea

Anguidae - slepýšovití (120)

Ophisaurus attenuatus - blavor štíhlý

Anguis fragilis - slepýš severní

Anguis colchicus - slepýš východní

X. Amniota - Diapsida

Anguimorpha Varanoidea

Varanidae - varanovití (60)

Varanus komodoensis - varan komodský

Varanus gouldii - varan Gouldův

Helodermatidae - korovcovití (2)

Photo By DSE

Heloderma suspectum

korovec jedovatý

H. horridum

k. mexický

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi (2950 druhů)

- většinou úplná ztráta končetin včetně pásem, jen pravá plíce, diapsidní lebka bez jařmových oblouků, extrémní streptostylie, rozeklaný jazyk - detekce pachů, redukce středního ucha, srostlá průhledná víčka, akomodace posunem čočky, pohyblivá žebra se připojují ke všem obratlům s výjimkou ocasních a prvních krčních, plazivý pohyb pomocí žeber a břišní svaloviny, polyfyletický taxon? - systém nejednotný.

Scolecophidia - podzemní, 3 čeledi (slepáci aj.)

Alethinophidia - ostatní

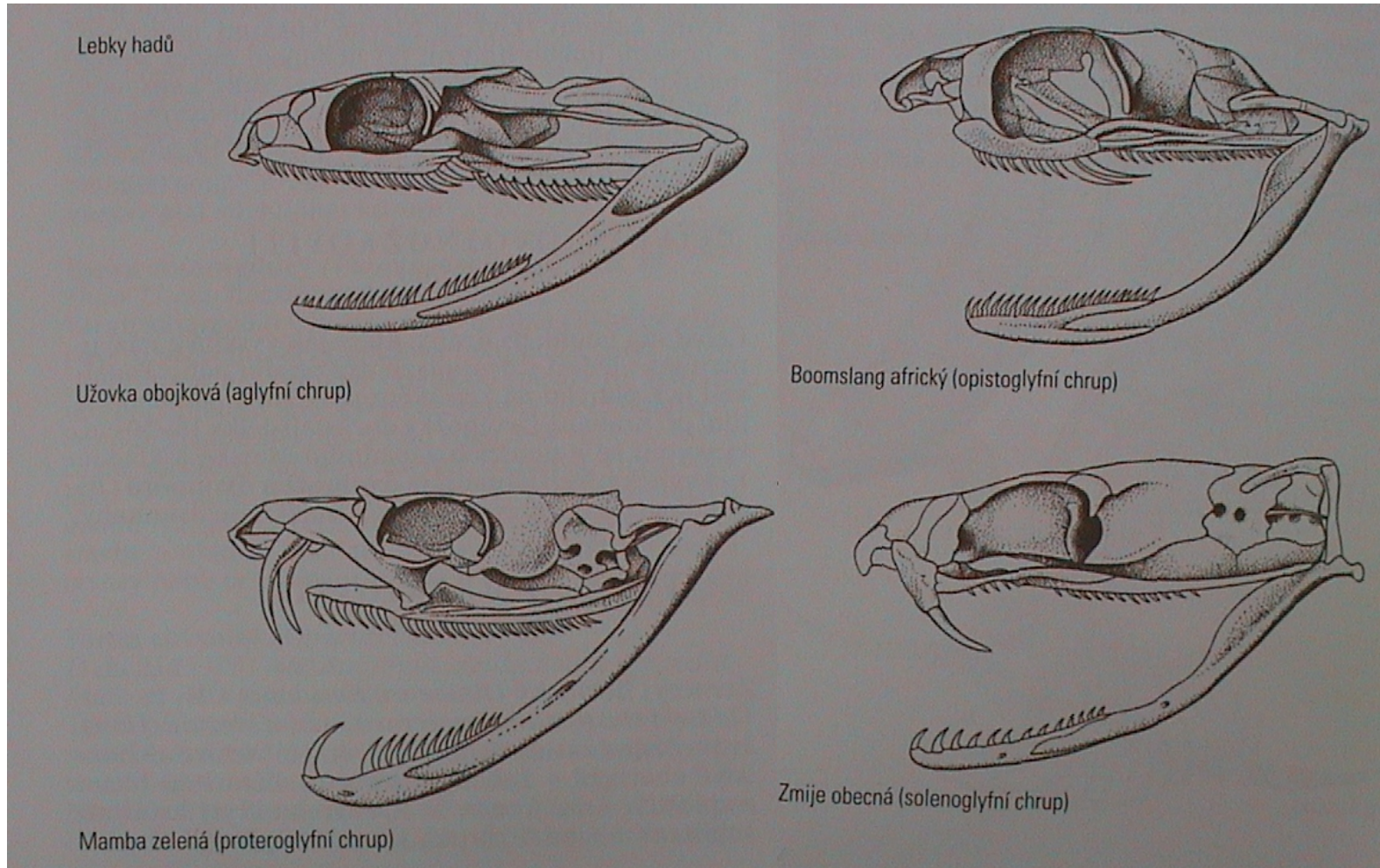
Henophidia - původnější, 9 čeledí (hroznýšovité aj.)

Caenophidia - pokročilejší, 5 čeledí (užovkovité, korálovcovité, zmijovité aj.)

- maxilární zuby - taxonomický znak
aglyfní: isodontní, proterodontní, opistodontní
glyfní (jedové): proteroglyfní, opistoglyfní, solenoglyfní

Zuby hadů:
aglyfní

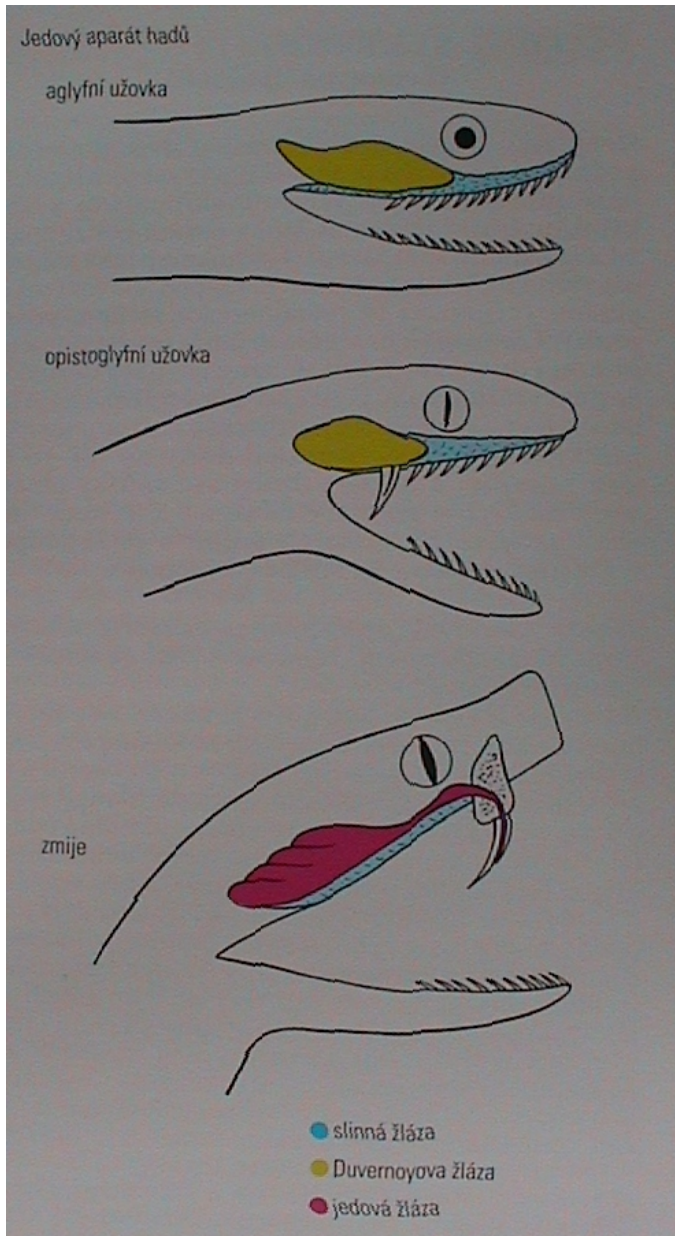
opistoglyfní

proteroglyfní

solenoglyfní

X. Amniota - Diapsida

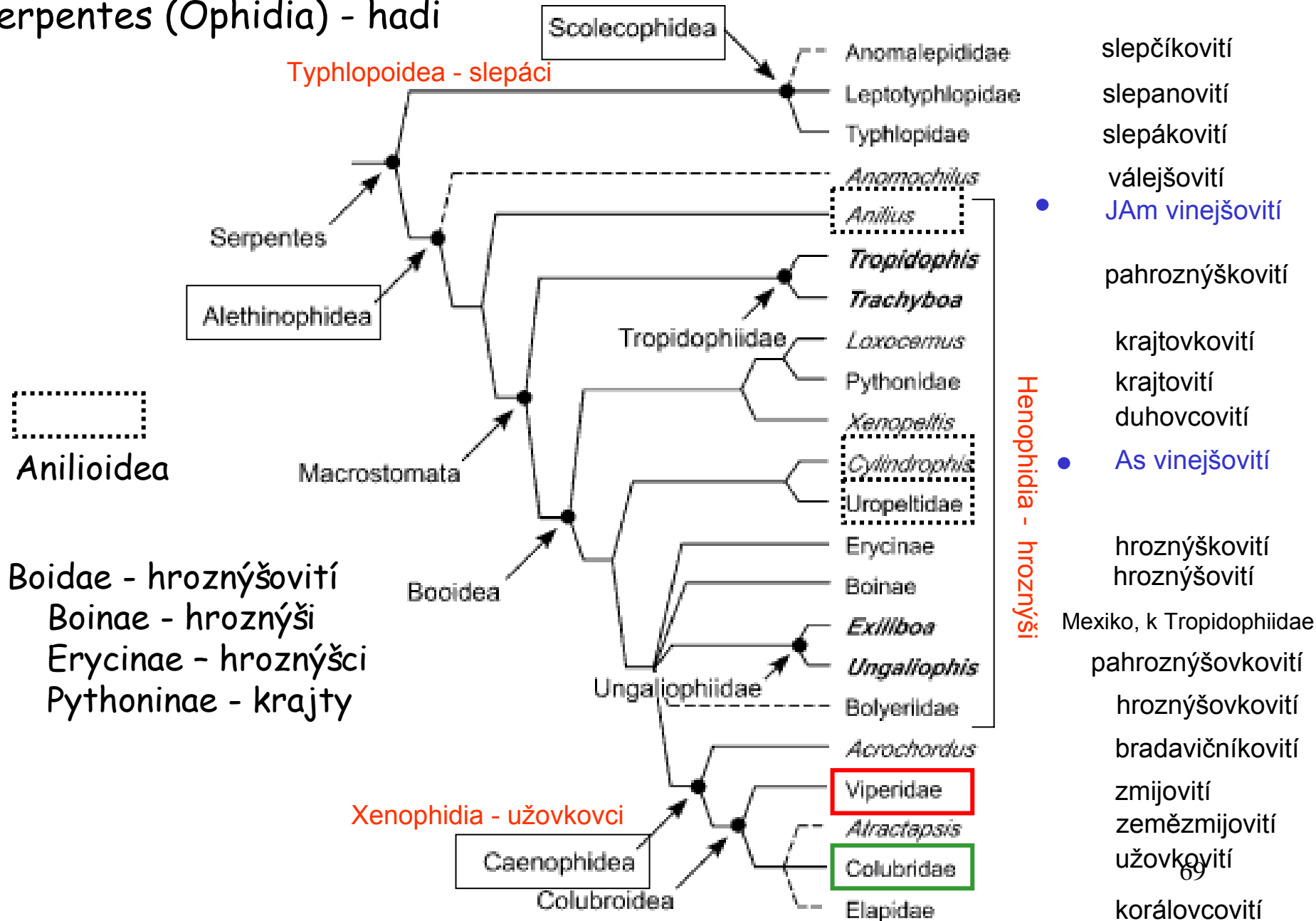

Slinné žlázy hadů

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi **Scolecophidia**

Typhlopidae - slepákovití, na hřbetě i břiše stejně velké šupiny, podzemní, zakrnělé oči, malá hlava, 230 druhů, 10-95 cm, zachována pánev, chybí levá plíce a levý vejcovod, oviparní a ovoviviparní, v Evropě jen:

Typhlops vermicularis - s. nažloutlý, Balkán, 40 cm

Typhlops reticulatus - slepák

Ramphotyphlops australis - slepák

Serpentes (Ophidia) - hadi **Henophidia**

Boidae - hroznýšovité, zachována pánev a zbytek femuru (přichycovací drápky u kloaky samců), břišní šupiny větší než hřbetní, 1 řada podocasních šupin, obě plíce funkční, škrtiči, ovoviviparní (*Boa*, *Eunectes*, *Eryx*), v Evropě *Eryx jaculus* (Turecko)

Boa constrictor - hroznýš královský

Eunectes murinus - anakonda velká

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi Henophidia

Boidae - hroznýšovítí

Erycinae - hroznýškovítí

Photo by Chris Harrison

Eryx jaculus - hroznýšek turecký

X. Amniota - Diapsida

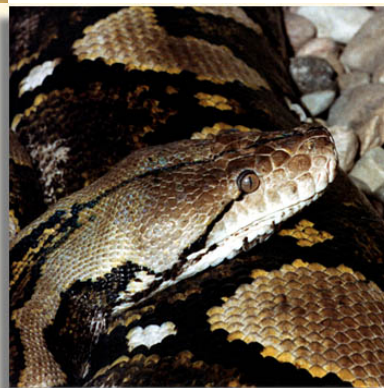
Serpentes (Ophidia) - hadi Henophidia

Pythonidae - krajtovití, podobní hroznýšům, jen ve Starém světě, zuby i na mezičelisti (praemaxilla), oviparní, (Python)

Python regius - krajta královská

Python reticulatus - krajta mřížkovaná

Python molurus - krajta tygrovitá

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi **Caenophidia**

Colubridae - užovkovití, přes 1800 druhů, štíhlí, 15-400 cm, i opistoglyfní s Duvernoyovou žlázou, bez pánve a levé plíce, (užovky *Coluber*, *Elaphe*, *Coronella*, *Natrix*, korálovky *Lampropeltis*, vejcožrout *Dasypeltis*, bojga *Boiga* aj.), asi parafyletický taxon

Coronella austriaca

Natrix natrix

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi

Colubridae - užovkovití

Caenophidia

Zamenis longissimus - u. stromová

Elaphe guttata - u. červená

Serpentes (Ophidia) - hadi

Caenophidia

Colubridae - užovkovití
korálovka *Lampropeltis*

Elapidae - korálovcovití
korálovec *Cemophora*

Mertenské
mimikry

mimetismus

korálovec *Micrurus*

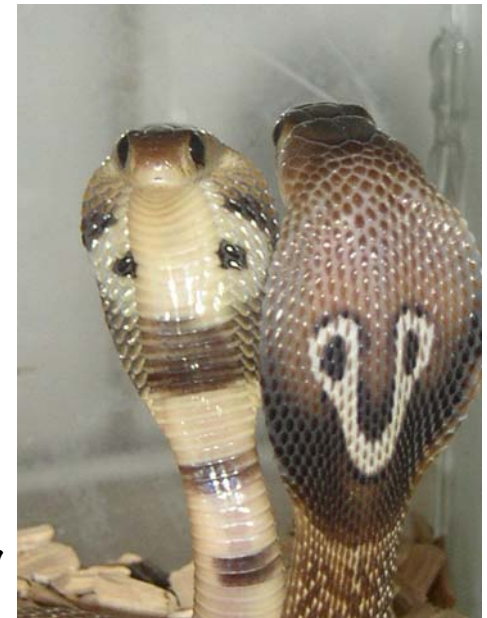
korálovka *Erythrolamprus*

Serpentes (Ophidia) - hadi **Caenophidia**

Elapidae - korálovcovití, proteroglyfní zuby,

nápadná kresba, denní, **250** druhů

- mimoaustralští (kobry *Naja*, mamba *Dendroaspis*, bungar *Bungarus*, korálovci (*Micrurus* ...))
- australští (taipan *Oxyuranus*, pakobry, smrtonoši)
- vlnožilové (*Laticauda*) - mořští hadi, 4 druhy, pruhovaní, i na souši, oviparní
- vodnáři (*Pelamis*) - mořští hadi, 60 druhů, zploštělé tělo, veslovitý ocas, ovoviviparní nebo viviparní (také *Hydrophiidae*)

kobra *Naja*

X. Amniota - Diapsida

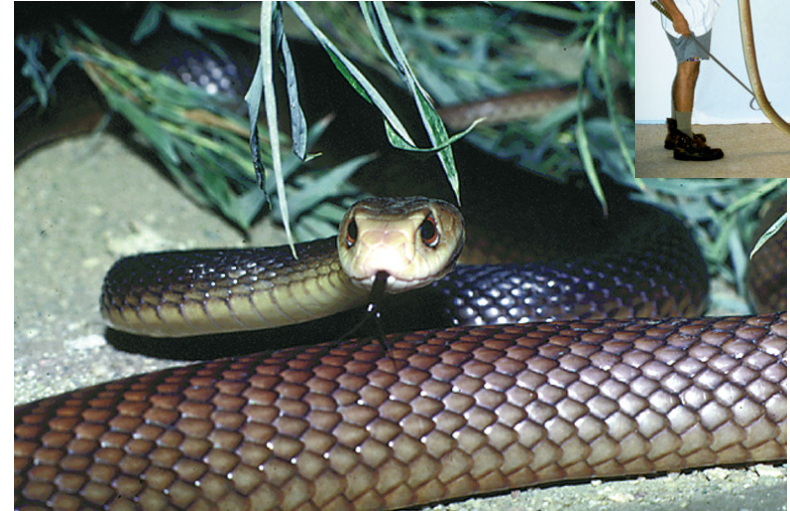
Serpentes (Ophidia) - hadi

Elapidae - korálovcovití

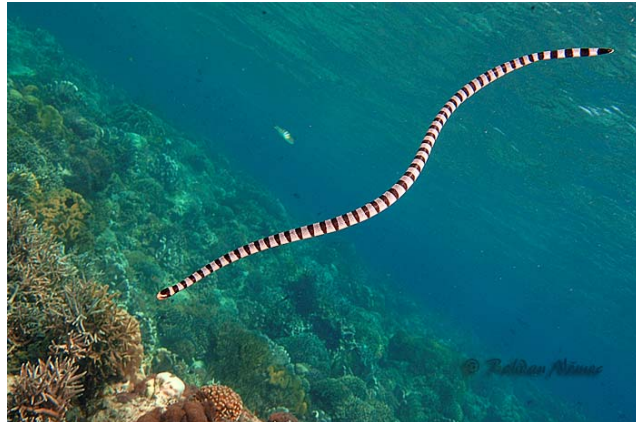
Caenophidia

mamba černá *Dendroaspis polylepis*

taipan *Oxyuranus*

vložil *Laticauda*

vodnář *Pelamis*

Serpentes (Ophidia) - hadi

Caenophidia

Viperidae - zmišovité, robustní s krátkým ocasem, kýlnaté šupiny, svislá zornice, 250 druhů, solenoglyfní zuby (zmijs *Vipera*, *Bitis*, *Echis*, *Cerastes*, chřestýši *Crotalus*, křovináři *Bothrops*, ploskolebci

Vipera berus

X. Amniota - Diapsida

Serpentes (Ophidia) - hadi **Caenophidia**

Viperidae - zmijovití

chřestýš zelený *Crotalus viridis*

chřestýš *Sistrurus*

chřestýš *Crotalus adamanteus*